

Yves Enrègle, *L'identité, cette ombre qui nous éclaire. Méditation sur le pouvoir, la mémoire et l'histoire*, Paris, Ed. L'Harmattan, coll. « Des Hauts & Débats », 2020, 321 pages.

Chapitre IV – Qui es-tu, toi qu'on appelle « le peuple » ? (pp. 135-161)

« Contempler l'éternel dialogue des métamorphoses et des résurrections. »

A. REPRISE : RAPPEL..... SOUS UN NOUVEAU REGARD

Demos et Laos. « Laos » renvoie à l'idée de peuple comme masse indifférenciée, non organisée, sorte de ramassis d'individus sans liens forts les uns avec les autres.

Demos, de son côté, renvoie à l'idée de peuple organisé en force politique.

Demos doit être au service du *Laos*, il est là pour satisfaire, les besoins, les désirs de cette chimère aux contours plus ou moins flous.

Nous employons à dessein le mot de chimère. *Laos* est une chimère et doit le rester. Toute tentative pour mieux le définir en des termes réels, pour structurer ses attentes en ensembles cohérents faciliterait certes le travail *Demos* mais en fausserait

Yves Enrègle, *Identitatea, această umbră care ne luminează. Meditație asupra puterii, memoriei și istoriei*, Paris, Ed. L'Harmattan, col. „Des Hauts & Débats”, 2020, 321 pagini. Traducere: Carmen Andrei

Capitolul IV – Cine ești tu, cel pe care îl numim „poporul”? (pp. 135-161)

„Să contemplăm dialogul etern al metamorfozelor și învierilor.”

A. RELUARE: RAPEL... CU O ALTĂ PRIVIRE

Demos și Laos. „Laos” trimite la ideea de popor ca masă nediferențiată, neorganizată, un fel de adunătură de indivizi fără legături puternice unii cu alții.

Demos, înspre el, trimite la ideea de popor organizat ca forță politică.

Demos trebuie să fie în slujba lui *Laos*, este prezent ca să-i satisfacă nevoile, dorințele acestei himere cu contururi din ce în ce mai imprecise.

Folosim într-adins cuvântul himeră. *Laos* este o himeră și așa și trebuie să rămână. Orice încercare de a-l defini mai bine cu termeni reali, pentru a-i structura așteptările în mulțimi coerente i-ar ușura negreșit munca lui *Demos*, dar i-ar falsifica complet sensul: mai multe

complètement le sens : plusieurs sous-groupes ayant chacun leur cohérence propre détruit par définition la nécessité de la cohérence, de la cohésion de tout un peuple pris dans sa diversité la plus grande. De Gaulle s'en était bien gardé comme nous l'avons souligné dans nos commentaires de son discours de juin 1958.

Bien sûr, si, d'entrée de jeu, préexistent une doctrine et une morale universellement partagées par tous, les besoins et les désirs, se simplifient : conformes à cette doctrine et à cette morale, ils sont d'emblée moins exigeants, plus « raisonnables ». De plus, le risque que certains soient antinomiques se réduit.

Simplification, certes. Mais en apparence seulement, ça peut n'être qu'un « non-dit » : il peut exister un grand nombre de désirs et de besoins forts et totalement insatisfaits, qui ont été refoulés. Dans ce cas les tensions et les pressions s'accumulent.

Le Laos ou le retour du refoulé démocratique

Et à ne satisfaire qu'une représentation simplifiée de Laos, on s'expose à des risques d'explosions graves. Puisque nombre de désirs et de besoins restent insatisfaits, ils seront tout simplement refoulés avec les tensions et

subgrupuri având fiecare propria coerență distruge prin definiție necesitatea coerenței, a coeziunii întregului popor luat în diversitatea lui cea mai mare. De Gaulle s-a ferit cu dibăcie, așa cum am subliniat în comentariile noastre ale discursului său din iunie 1958.

Firește, dacă, de la intrarea în joc preexistă o doctrină și o morală împărtășite universal de toți, nevoile și dorințele se simplifică: conforme cu această doctrină și această morală, ele sunt dintr-o dată mai puțin exigente, mai „rezonabile”. În plus, riscul ca anumiți oameni să fie antinomici se reduce.

E o simplificare, cu siguranță. Dar numai în aparență, asta poate fi doar un „nespus”: poate să existe un număr mare de dorințe și nevoi puternice și complet nesatisfăcute care au fost refulate. În acest caz tensiunile și presiunile se acumulează.

Laos sau întoarcerea refulatului democratic

Dacă ne mulțumim cu o reprezentare simplificată a lui Laos, ne expunem la riscul unor grave explozii. Întrucât numeroase dorințe și nevoi rămân nesatisfăcute, ele vor fi pur și simplu refulate cu tensiunile și presiunile

pressions qui s'accumulent jusqu'au moment, où la pression étant devenue trop forte, la « cocotte-minute » explose.

Donc pas trop de nostalgie du passé qui aurait été une période plus simple, plus facile. Temps béni où un ordre social, clair et simple existait. Où la famille, l'école, l'Eglise, l'Armée, formataient les comportements, les expressions, la pensée, les besoins et les désirs au point où ils devenaient très faciles à satisfaire. Et puis, de toute façon, faisait partie de la morale, le fait de rester à la place que Dieu nous avait donnée, et de se contenter totalement de ce qu'on avait reçu sans « envie d'avoir plus que sa part » (diabolique gourmandise encore renforcée par le dangereux « désir mimétique » que René Girard dénonce si bien)¹.

Le reposant ordre social pouvait régner en toute quiétude avec une surveillance des enfants et adolescents par le curé, la famille, l'enseignant, l'adjudant, le patron... la concierge, le voisin... Et de plus, puisque cet ordre établi s'était profondément enraciné dans toutes les couches de la population et en tous lieux la surveillance était exercée par tout un chacun dans le village ou le quartier.

Si on ajoute que toutes ces personnes étaient des autorités instituées, affichant cette

care se acumulează până în clipa în care, presiunea devenind prea puternică, „oala-minune” explodează.

Deci fără prea multă nostalgie a trecutului care ar fi fost o perioadă mai simplă, mai ușoară. Timp binecuvântat cel în care era o ordine socială clară și simplă. În care familia, școala, Biserica, Armata șlefuiau comportamentele, expresiile, gândirea, nevoile și dorințele așa încât deveneau ușor de satisfăcut. Și apoi, oricum, faptul că rămâneam în locul care ne-a fost dat de Dumnezeu făcea parte din morală, faptul că ne mulțumim cu ce am primit fără „dorința de a avea mai mult decât avem nevoie” (poftă diabolică întărită și mai mult de „dorința mimetică” periculoasă pe care René Girard o denunță atât de bine¹)

Ordinea socială calmă putea să domnească în liniște deplină cu supravegherea copiilor și a adolescenților de către preot, familie, profesor, însoțitor, patron... portar, vecin... Și, în plus, întrucât această ordine s-a înrădăcinat profund în toate straturile populațiile și în toate locurile, supravegherea o făcea oricine în sat sau în cartier.

Dacă mai adăugăm că toate aceste persoane erau autorități cimentate, care afișau

¹René Girard, *Le bouc émissaire*, Paris, PUF, 1963.

¹ René Girard, *Țapul ispășitor*, Paris, PUF, 1963.

appartenance institutionnelle, on ne peut plus clairement (le curé ne pouvait qu'être en soutane, le militaire en uniforme jusqu'à l'instituteur en redingote, etc...) et que ces institutions étaient dûment respectées, l'obéissance était quasiment automatique, on savait très tôt et on assimilait définitivement, ce qui se fait et ce qui ne se fait pas. On n'y pensait même plus. Tout cela était passé dans nos réflexes conditionnés, pour ne dire dans nos gênes.

Écouter, entendre *Laos* semblait relativement simple ; les désirs et besoins de tous étaient quasi similaires de par l'action de ce formatage éducatif et, cerise sur le gâteau, très peu importants. Il n'y avait vraiment pas le feu.

Grave illusion : ça mijotait par en-dessous. Oui, le comportement social de tous était tellement cadré que des frustrations individuelles et collectives étaient nombreuses et profondes. Mais on les supportait, soumis par le système.

Pour les entendre et en faire miroir, il aurait fallu pouvoir entendre ce silence, en être l'archéologue ; ceci d'ailleurs n'aurait pas servi à grand-chose : comment reformuler un silence ?!

Alors, ces frustrations étaient traitées par des névroses et quelques passages à l'acte, quand « ça » poussait trop fort ; et puis, assez

o apartenență instituțională, nu puteam arăta mai clar (preotul nu putea fi decât în sutană, militarul în uniformă, până și învățătorul în redingotă etc.) și că aceste instituții erau respectate cu sfințenie, supunerea era cvasi automată, știam foarte devreme și asimilam definitiv ce se cuvine a fi făcut și ce nu. Nici măcar nu ne mai gândeam la asta. Toate acestea au trecut în reflexele noastre condiționate ca să nu spunem în genele noastre.

Să-l ascuți, să-l înțelegi pe *Laos* părea relativ simplu; dorințele și nevoile tuturor erau aproape la fel și prin formatarea această educativă și, cireașa de pe tort, foarte puțin importante. Nu era nici o urgență.

Gravă iluzie: fierbea pe dedesubt. Da, comportamentul social al tuturor era atât de cadrat încât frustrările individuale și colective erau numeroase și profunde. Dar le suportam, supuși sistemului.

Ca să le auzim și să le lăsăm să se oglindească ar fi trebuit să putem auzi această tăcere, să fim arheologi ; asta n-ar fi fost mare scofală : cum să reformulăm altfel tăcerea ?

Atunci, aceste frustrări erau tratate ca nevroze și câteva realizări efective când „asta” se urgenta serios; și, mai apoi, destul de regulat

régulièrement un « exutoire » : une guerre ça défoule tout à fait la colère et l'agressivité et ça saigne à blanc les classes d'âge jeunes : les plus potentiellement remuantes. La « cocotte-minute » ne peut plus exploser ; on l'a vidée de sa vapeur. Plutôt horrible, tout ça.

Ceci dit, il y avait régulièrement aussi des conflits sociaux, aux conséquences moins tragiques mais qui, eux aussi étaient de bons défouloirs permettant en après coup de réasseoir l'ordre social un peu plus fermement. Quelques bonnes grèves insurrectionnelles, (type 1934) pouvaient également y contribuer... avec quelques risques quand même.

Soigneusement organisé, *Demos* régnait en maître et quelque part *Laos* avait quasi disparu, se fondant en lui de par l'éducation et de par la culture et ses rituels, dûment institués eux aussi selon la trame essentielle qu'étaient les fêtes religieuses.

Noël ou Pâques marquaient tous les esprits et tous y participaient, croyants ou non : là n'était pas le problème. On était bien loin d'un « Ikéa », supprimant le mot « Noël » dans sa communication pour les « fêtes de fin d'année » (tel que ce fut fait pour Noël 2019... Pardon, je voulais dire : « pour les fêtes de fin d'année 2019 »).

Et l'enfance et l'adolescence étaient profondément marquées par les rites

„o supapă”: un război, care defulează toată mânia și agresivitatea și ruinează de moarte clasele de vârstă tânără; cele mai agitate posibil. „Oala-minune” nu mai poate exploda: nu mai are aburi. Toate acestea sunt mai degrabă oribile.

Așa stând lucrurile, conflicte sociale au existat cu regularitate, cu consecințe mai puțin tragice, dar ele erau ca o defulare permițând imediat reșezarea ordinii sociale cu ceva mai multă fermitate. Ceva greve instituționale mai bune (ca cele din 1934) puteau să joace și ele un rol... cu ceva riscuri totuși.

Organizat cu mare grijă, *Demos* domnea ca un mare stăpân și *Laos* cam dispăruse pe undeva, construindu-se cu educație și cultură și ritualurile lui, instituite cum trebuie și ele după trama esențială care erau sărbătorile religioase.

Crăciunul sau Paștele marcau toate spiritele și toți participau la ele, credincioși sau nu: nu aici era problema. Nu suntem departe de o „Ikea” care taie cuvântul „Crăciun” din comunicare pentru „sărbători de sfârșit de an” (așa cum a fost pentru Crăciunul din 2019... Scuze, voiam să spun „Pentru sărbătorile de sfârșit de an 2019”).

Copilăria și adolescența erau marcate profund de aceste rituri inițiatice ale religiilor

initiatiques des religions auxquels toute la famille et tous les amis participaient.

Les fêtes patriotiques et nationales n'étaient pas de reste, bien évidemment. Qu'on songe un instant à tout ce que cela voulait dire en termes de comportement social de soumission.

Et bien sûr, de plus on s'attaquait directement à la frustration en organisant des défouloirs quasi permanents : compétitions sportives, 1er Mai, Carnavals, Maisons closes...

Bref, le poids des traditions était là, réduisant d'autant la diversité, la complexité de *Laos*.

Oui... mais, quel prix il fallait payer ! Des grèves insurrectionnelles pouvaient conduire, à des révolutions sans parler des drames absolus de deux épouvantables guerres mondiales, n'en déplaise aux nostalgiques de cette « belle » époque ; ça veut bien dire que *Laos* n'a pas été simplifié et ainsi ramené à quantité négligeable, mais qu'il est simplement refoulé et que l'autocuisseur étant sur le feu il allait finir par exploser dans un terrifiant « retour du refoulé ».

Démos et le risque de la catastrophe

Décidément, Démos seul conduit à des catastrophes. (*Laos*, seul, n'est pas mieux.)

la care participau întreaga familie și toți prietenii.

Sărbătorile patriotice și naționale nu erau un rest, să fie foarte clar. Să ne gândim o clipă ce însemna aceasta în termenii unui comportament social de supunere.

Și, bineînțeles, frustrarea era atacată prin organizarea unor activități de defulare aproape permanent: competiții sportive, 1 Mai, carnavaluri, case de toleranță...

Pe scurt, în asta consta greutatea tradițiilor, reducând cu atât mai mult diversitatea, complexitatea lui *Laos*.

Da, dar ce preț trebuia să plătim! Greve de răzmeriță care puteau duce la revoluții, fără să mai vorbim de dramele absolute ale celor două războaie mondiale, să nu le fie cu supărare nostalgicilor această „belle époque”; asta înseamnă că *Laos* nu a fost simplificat și redus astfel la o cantitate neglijabilă, ci că a fost pur și simplu refulat și că oala sub presiune fiind pe foc, avea să explodeze într-o înfricoșătoare „întoarcere a refulatului”.

Demos și riscul catastrofei

Cu siguranță că *Demos* de unul singur duce la catastrofe (însă nici cu *Laos* de unul singur nu-i mai bine).

Mais, en bon disciple de Kairos, attendons soigneusement le moment opportun ; tôt ou tard, la pression va faire exploser la cocotte-minute ; c'est le bon moment : c'est là que *Laos* va pouvoir être entendu et là qu'un leader peut émerger, avec ses « Je vous ai compris ». Il ne faudra pas qu'il se gêne !

*
* *

Pour illustrer et développer ces repères, retournons à Thèbes.

Le Roi, Créon, a de gros ennuis dont Sophocle a tiré la tragédie « Antigone » : disons que Créon est pour le moins tiraillé entre deux exigences contradictoires. Et tout ça, toujours à cause d'Œdipe.

Lui, Œdipe est toujours en exil à Colonne.

Il a deux filles (Ismène et Antigone) et deux fils (Polynice et Étéocle). Tous deux aimeraient bien devenir roi de Thèbes : ils décident de se partager le Trône un an chacun à tour de rôle, « jusqu'à plus soif ».

Étéocle commence. A la fin de son année de règne, ayant pris goût à la chose, il refuse de céder la place. Du coup, Polynice prend les armes contre son frère Étéocle pour le foutre dehors. Dans ce combat, les deux frères se tuent mutuellement.

C'est malin.

Dar, ca bun discipol al lui Kairos, să așteptăm cu grijă momentul oportun; mai devreme sau mai târziu, presiunea va face oala-minune să explodeze; este momentul potrivit; acum *Laos* va putea să se facă auzit și acum un leader va ieși la suprafață cu un „Eu v-am înțeles”. Nu trebuie să se jeneze!

*
* *

Să ne întoarcem la Teba ca să ilustrăm și să dezvoltăm aceste repere.

Regele Creon, are mari probleme despre care Sofocle a scris în tragedia „Antigona”: să spunem că Creon este împărțit cel puțin între două cerințe contradictorii. Și toate acestea, întotdeauna din cauza lui Oedip.

El, Oedip, este încă în exil la Colonia.

Are două fiice (pe Ismena și Antigona) și doi fii (pe Polinice și Eteocle). Amândoi ar dori să devină regi ai Tebei: decid să-și împartă tronul fiecare pe rând, câte un an, „până când nu vor mai avea setea”.

Începe Eteocle. La sfârșitul anului său de domnie, după ce a prins gust, el refuză să cedeze locul. Polinice ia pe loc armele împotriva fratelui său Eteocle pentru a-l da naibii afară. În această luptă, cei doi frați seucid unul pe altul.

E șiret.

C'était bien la peine.

Du coup, l'oncle de tout ce petit monde, Créon, redevient (pour la 3e fois) roi de Thèbes. Il veut voir ce qu'il vient de se passer de manière strictement factuelle : quel que soit son bon droit, s'il y en a un, Polynice est mort en attaquant la cité, Eteocle est mort en la défendant. Polynice est donc (dans ce qui sert d'analyse à Créon) le traître à sa Patrie. Eteocle est le héros qui est mort pour la Patrie.

La décision s'impose donc à Créon. Eteocle sera enterré, avec tous les honneurs dus à son rang et à son sacrifice suprême, selon les rites funéraires prescrits. Polynice, lui, ne sera pas enterré. Sa dépouille restera sur place livrée aux charognes.

Bien fait.

Et puis, c'est la loi. C'est comme ça.

Certes, mais ça ne plaît pas à tout le monde, cette affaire-là. Notamment pas à Antigone : elle se rebiffe et annonce à son bon Oncle Créon qu'elle va elle-même enterrer son Frère. Créon qui trouve qu'il y a déjà assez de drames comme ça depuis quelques temps dans la famille, tente de dissuader sa nièce : si elle enterre son frère « traître à la Patrie », Antigone sera condamnée à mort. Créon n'y tient vraiment pas, d'autant qu'il vient de fiancer Antigone à son fils Hémon. Alors, il voudrait vraiment sauver sa nièce.

Merita osteneala.

Deodată, unchiul acestei lumi mărunte, Creon, devine (pentru a treia oară) regele Tebei. El vrea să vadă ce s-a întâmplat într-un mod strict faptic: oricare ar fi dreptul său, dacă există vreunul, Polinice a murit atacând orașul. Eteocle a murit apărându-l. Polinice este astfel (aceasta servindu-i drept analiză lui Creon) trădătorul patriei sale. Eteocle este eroul care a murit pentru patrie.

Prin urmare, lui Creon i se impune să ia o decizie. Eteocle va fi îngropat, cu toate onorurile datorate rangului și sacrificiului său suprem, conform riturilor funerare prescrise. Cât despre Polinice, el nu va fi îngropat. Rămășițele lui vor rămâne la fața locului să se facă hoit.

Bine lucrat.

Și mai apoi, asta-i legea. Asta e.

Cu siguranță, dar acest lucru nu este pe placul tuturor. Mai ales Antigonei: ea se răzvrătește și îl anunță pe bunul ei unchi Creon că o să-și îngroape fratele ea însăși. Creon, care constată că există deja destule tragedii de acest gen în familie de ceva timp, încearcă să-și descurajeze nepoata: dacă își îngropă fratele pe „trădătorul patriei”, Antigona va fi condamnată la moarte. Lui Creon nu îi pasă prea mult de asta, mai ales că tocmai a logodit-o pe Antigona cu fiul lui, Hemon. Așa că ar vrea cu adevărat să-și salveze nepoata.

Rien à faire, la nièce Antigone est plus que butée. Et à défaut d'avoir une belle vie, elle rêve d'une belle et grande mort. Elle fera donc ce que sa conscience lui dicte : respecter les prescriptions sacrées.

Elle va donc aller répandre de la terre sur le corps de Polynice.

Créon est bien ennuyé. S'il laisse passer, il instaure une ère de trouble dans une cité qui tient debout parce qu'une loi rigoureuse est là. Mais d'un autre côté, Créon comprend Antigone et considère que ses motifs sont loin d'être bas et qu'il serait injuste d'être à ce point sévère.

En ce sens, le vrai héros grec, c'est bien Créon dans cette tragédie parce que, lui, Créon, il a la Cité sur les bras et que, donc, il n'a pas le choix et est obligé de se dire qu'une « petite injustice vaut mieux qu'un gros désordre ».

Révoltant sans doute comme phrase².

Bref, Créon fait emmurer Antigone vivante, malgré l'avis du peuple, contre l'avis de Tirésias (devin de Thèbes) et contre le

Nu-i nimic de făcut, nepoata Antigona este mai mult decât încăpățânată. Și pentru că nu are o viață bună, visează la o moarte frumoasă și mare. Prin urmare, ea va face ceea ce îi dictează conștiința : să respecte prescripțiile sacre.

Prin urmare, ea va merge și presăra cu pământ pe corpul lui Polinice.

Asta îl enervează foarte mult pe Creon. Dacă trece cu vederea, deschide o eră de frământări într-un oraș care se ține drept pentru că aici există o lege puternică. Dar, pe de altă parte, Creon o înțelege Antigona și consideră că motivele ei sunt departe de a fi josnice și că ar fi nedrept să fie atât de dur.

În acest sens, în această tragedie adevăratul erou grec este Creon, deoarece el, Creon, are Orașul pe mâini și, prin urmare, nu are de ales și este nevoit să-și spună că „o mică nedreptate este mai bună decât o mare dezordine”.

Ca frază, este revoltător, fără îndoială³.

Pe scurt, Creon pune să fie zidită vie Antigona, în ciuda părerii poporului, împotriva sfatului lui Tiresias (ghicitor al Tebei) și împotriva dorinței fiului său Hemon,

² Mais qu'on réfléchisse bien au nombre de fois où, dans les décisions professionnelles qu'on a été amené à prendre, combien de fois on a été, à notre échelle, Créon... « bien obligé »...

³ Să reflectăm bine de câte ori s-a întâmplat, în deciziile profesionale pe care a trebuit să le luăm, de câte ori am fost, la scara noastră, un Creon... « chiar obligați »...

souhait de son fils Hémon, fiancé d'Antigone : la Loi est la Loi. « *Dura lex, sed lex* ».

Créon prendra vite conscience de son erreur et fera ouvrir le tombeau dans lequel il avait fait emmurer Antigone.

Trop tard : Antigone s'est suicidée en se pendant avec sa ceinture, ce qui entraînera le suicide à son tour d'Hémon (son fiancé et fils de Créon) et de sa mère Euridyce (femme de Créon). Eh oui quand un Grec écrit une tragédie, c'est vraiment du tragique garanti ...

Que d'interprétations on trouve de la position de Créon.

J'en évoquerai trois.

1. Celle qui ressort surtout de la réécriture d'Antigone par ANOUILH (2500 ans plus tard) : la pureté de l'Adolescence face à la compromission de l'Adulte.

2. La loi des Dieux contre la loi des hommes. La « Morale » au-dessus de la « Justice »

3. L'arbitraire d'une loi face à la coutume d'une cité.

Mais je n'en retiendrais qu'une, la troisième, qui met fin à la discussion en nous ramenant à la laïcité. Et je citerais volontiers le Professeur Henri Peña Ruiz quand il écrit « La démocratie elle-même comme pouvoir du *Démos* s'enracine (...) dans le respect du *Laos* entendu comme multitude humaine

logodnicul Antigonei: Legea este Lege („*Dura lex, sed lex*”).

Creon va deveni rapid conștient de greșeala lui și va deschide mormântul în care o zidise pe Antigona.

Prea târziu: Antigona s-a sinucis spânzurându-se cu centura, ceea ce va duce și la sinuciderea lui Hemon (logodnicul ei și fiul lui Creon) și a mamei sale Euridice (soția lui Creon). Da, așa e, atunci când un grec scrie o tragedie, avem tragicul garantat ...

Ce interpretări se pot da despre poziția lui Creon.

Voi menționa trei.

1. Ceea ce reiese mai ales din rescrierea Antigonei de către Anouilh (2.500 de ani mai târziu): puritatea adolescenței în fața compromisului adulților.

2. Legea zeilor împotriva legii oamenilor. „Morala” deasupra „Justiției”

3. Arbitrariul unei legi față de obiceiul unui oraș.

Dar voi păstra doar una, a treia, care pune capăt discuției, readucându-ne la laicitate. Și aici l-aș cita cu plăcere pe profesorul Henri Peña Ruiz atunci când scrie: „Democrația însăși ca putere a lui *Demos* este înrădăcinată (...) în respectul lui *Laos* înțeles ca o mulțime umană nedivizată a cărei unitate se bazează pe

indivise dont l'unité se fonde sur l'égalité de ses membres reconnus comme majeurs et libres ».

Antigone n'a pas à se défendre en parlant de la loi de(s) Dieu(x) qui serait censée l'appuyer, (elle ne le fera d'ailleurs pas).

Créon n'a pas non plus à s'opposer à la pratique d'une religion ou d'un devoir sacré. Il est là pour faire en sorte que les lois et la façon de les appliquer soient conformes au bien public et le servent. Le guide, c'est l'écoute de *Laos* et son « service ».

Et comme le remarque le Professeur Jean-Pascal Chazal⁴ « ... la loi de Créon est le pur produit de sa volonté (...) (alors que) les lois non écrites puisent à la source des rapports sociaux, des traditions ».

On retrouve une bonne définition de *Laos* qui est bel et bien cette source des rapports sociaux et des traditions. Dans la tragédie de Sophocle, le Coryphée dénoncera fortement le fait que Créon n'en fait qu'à sa tête en imposant « sa » loi. Il en a certes le pouvoir ; et même le pouvoir légitime.

Cela ne lui donne pas nécessairement le droit.

egalitatea dintre membrii săi recunoscuți ca adulți și liberi ”.

Antigona nu trebuie să se apere vorbind despre legea lui Dumnezeu (a zeilor) care ar trebui să o susțină (oricum nu o va face).

Nici Creon nu trebuie să se opună practicării unei religii sau a vreunei datorii sacre. El este aici ca să se asigure că legile și modul în care sunt aplicate sunt conforme și servesc binelui public. *Laos* este ghidul de care ascultă și „serviciul” său.

Și, după cum remarcă profesorul Jean-Pascal Chazal⁵, „(...) legea lui Creon este produsul pur al voinței sale (...) (în timp ce) legile nescrise se trag din sursa relațiilor și tradițiilor sociale”.

Regăsim o bună definiție a lui *Laos*, care este într-adevăr această sursă a relațiilor sociale și a tradițiilor. În tragedia lui Sofocle, Corifeul va denunța cu tărie faptul că Creon face numai ce vrea impunând legea „lui”. Cu siguranță, el deține puterea; și chiar puterea legitimă.

Asta nu-i dă neapărat dreptul.

⁴ Jean-Pascal Chazal, « Antigone, Busiris et Portia, Trois images spéculaires de la doctrine », in *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, 2002.

⁵ Jean-Pascal Chazal, « Antigona, Busiris și Portia, Trei imagini speculare ale doctrinei », în *Revista interdisciplinară de studii juridice*, 2002.

Écoutons le Coryphée : « Il te plaît d'agir ainsi, Créon, fils de Ménécée, envers l'ennemi de cette ville et envers son ami. Tous, tant que nous sommes, vivants ou morts, nous sommes soumis à ta Loi quelle qu'elle soit » (les vers 211-214).

Puis le Coryphée insistera sur les vraies lois non écrites dont la source est *Laos*. C'est ce que Hémon hurle à son Père : (les vers 690 *sqq.*) : « Je sais naturellement avant que tu le saches ce que chacun fait, dit, ou blâme, car ton aspect frappe le peuple de terreur, et il tait ce que tu n'entendrais pas volontiers. Mais il m'est donné d'entendre ce qu'on dit en secret et de savoir combien la Ville plaint la destinée de cette jeune fille, digne des plus grandes louanges pour ce qu'elle a fait et qui, de toutes les femmes a le moins mérité de mourir misérablement. Celle qui n'a point voulu que son frère tué dans le combat et non enseveli, servit de pâture aux chiens mangeurs de chaire crue et aux oiseaux carnassiers, n'est-elle pas digne d'un prix d'or ? Telle est la rumeur qui court dans l'ombre (...) Apaise-toi donc et change de résolution. »

Et lorsque Créon tente de dire à son fils qu'Antigone a été atteinte par le Mal qui est la désobéissance à la Loi, la répartie d'Hémon cingle sans appel « Le peuple de Thèbes est unanime à le nier ».

Să ascultăm Corifeul : „Îți place să acționezi astfel, Creon, fiul lui Meneceu, față de dușmanul acestui oraș și față de prietenul lui. Atâta vreme cât suntem, în viață sau morți, toți suntem supuși Legii ta oricare ar fi ea” (versurile 211-214).

Mai apoi, Corifeul va insista asupra adevăratelor legi nescrise a căror sursă este *Laos*. Așa îi strigă Hemon Tatălui său: (versurile 690 și urm.) : „Firește că știu înaintea ta ce face fiecare, ce spune sau pe cine învinuiește, pentru că înfățișarea ta îi lovește pe oameni prin teroare și tănuiește ceea ce tu n-ai înțelege cu plăcere. Dar mi s-a hărăzit să aud ce se spune în secret și să știu cât de mult plânge Orașul destinul acestei tinere, demne de cea mai înaltă laudă pentru ceea ce a făcut și care, dintre toate femeile, cu atât mai puțin merită să moară îngrozitor. Cea care nu a vrut defel ca fratele ei ucis în luptă și neîngropat, să servească drept hrană câinilor care mănâncă carne crudă și păsărilor răpitoare, oare nu-i demnă de un premiu de aur? Acesta este zvonul care se răspândește în umbră (...) Deci, liniștește-te și răzgândește-te.”

Și când Creon încearcă să-i spună fiului său că Antigona a fost atinsă de Răul, care este nesupunerea față de Lege, plecarea lui Hemon îl șfichiuește din plin și fără apel pe „ Poporul din Teba care este de acord să-l renege”.

Pour reprendre le thème-clé du cas Fillon (C page 101), il y a là une indéniable « émotion fondamentale » s'il en est, à laquelle Créon, loin de montrer l'indispensable « empathie », reste totalement sourd : il va tout droit dans le mur...

Et Tirésias, le devin, en remet une couche : « Il arrive à tous de faillir, mais celui qui a failli, n'est ni privé de sens, ni malheureux, si étant tombé dans l'erreur, il s'en guérit au lieu d'y persister. L'opiniâtreté est une preuve d'ineptie.

Pardonne à un mort, ne frappe pas un cadavre... quelle vaillance y-a-t-il à tuer un mort ? (...)

Il est très doux d'écouter un bon conseiller car il enseigne ce qui est utile « (...) C'est par ta faute Créon que la ville est malade. »

Et le chœur reprendra tous ces points dans ces strophes et antistrophes finales : « bientôt comme avant et pour toujours prévaudra cette loi qu'aucun excès n'entre dans la vie d'un homme sans perte », décodant le sens de ce que leur « chef » (le coryphée) avait dit précédemment.

Et c'est pour cela qu'Antigone choisit de mourir.

Pas parce que c'est une idéaliste qui rêve de faire un pied de nez aux vieux barbons de réalistes.

Pentru a aborda tema-cheie a cazului Fillon (C pagina 101), există aici o „emoție fundamentală” de netăgăduit, dacă există una, față de care Creon rămâne total surd, departe de a-și arăta „empatia” necesară,: el se duce drept în zid...

Și Tiresias, ghicitorul, mai pune jar pe foc : „Se întâmplă tuturor să eșueze, dar cel care a eșuat nu este nici lipsit de bun simț, nici nefericit și, dacă a căzut în greșală, s-a vindecat în loc să zăbovească în ea. Încăpățănarea este o dovadă de ineptie.

Iartă-l pe mort, nu da într-un cadavru ... ce curaj există când ucizi unui mort? (...)

Este foarte plăcut să ascuți un sfetnic bun pentru că el te învață ce este de folos „(...) Creon este vina ta că orașul este bolnav”.

Și corul va repeta toate aceste puncte în strofele și antistrofele finale următoare : „cărând, ca mai înainte și pentru totdeauna va prevala această lege că niciun exces nu intră în viața unui om fără pierdere”, decodificând sensul a ceea ce „șeful” lor (corifeul) spusese anterior.

Și de aceea Antigona alege să moară.

Nu pentru că este o idealistă care visează să dea cu tifla moșilor realiști.

Pas parce que c'est une moraliste faisant la leçon aux juristes au nom des principes prétendus sacrés.

Mais parce que c'est une « laïque » qui veut exprimer qu'une démocratie qui n'est pas fondée sur l'écoute de « *Laos* » – et son service – n'est qu'une dictature (à peine) masquée.

Le « non » de l'Antigone de Sophocle est bel et bien un « non » politique.

Et Créon n'avait pas à imposer une loi qui n'était « que » la sienne. Mais « *il y a une rumeur qui court dans l'ombre* », vient de dire le Coryphée. Alors, peut-être Créon n'a-t-il pas suffisamment senti l'éclairage que lui donnait son *Ombre* incarnée par le Coryphée, le chœur, Hémon, et, plus que tout autre le devin Tirésias puisqu'étant aveugle, il incarne très bien cette ombre.

Mais Créon, à l'inverse, est trop resté dans la lumière, cette lumière qui, trop forte, n'éclaire plus mais éblouit.

Mettons donc fin définitivement au prétendu dilemme de Créon. S'il se recentre sur sa vraie mission qui est le bien public (i.e. la satisfaction de *Laos*), il doit commencer par l'écouter. Et le respecter. Et le servir. **Qu'il écoute donc le Coryphée, le chœur, Tirésias, Hémon : cette ombre qui éclaire sa route.**

Nu pentru că este o moralistă care le dă lecții juriștilor în numele unor așa-numite principii sacre.

Ci pentru că este o „femeie laică” care vrea să arate că o democrație care nu se bazează pe ascultarea lui *Laos* – și a serviciului său – este doar o dictatură (abia) mascată.

Acest „nu” al Antigonei lui Sofocle este pur și simplu un „nu” politic.

Iar Creon nu trebuia să impună o lege care era „numai” a lui. Dar „există un zvon care se răspândește în umbră”, tocmai a spus Corifeul. Atunci, poate că Creon nu a simțit destul iluminarea pe care i-a dat-o *Umbra* lui întruchipată prin Corifeu, cor, Hemon și, mai presus de orice, de ghicitorul Tiresias întrucât, fiind orb, el dă trup foarte bine acestei umbre.

Însă Creon, dimpotrivă, a rămas prea mult în lumină, acea lumină care, prea puternică, nu mai luminează, ci orbește.

Deci, să punem capăt definitiv așa-numitei dileme a lui Creon. Dacă își reorientează misiunea reală, care este binele public (adică satisfacerea lui *Laos*), trebuie să înceapă prin a-i da ascultare. Și prin a-l respecta. Și servi. **Așa că să-l asculte pe Corifeu, corul, pe Tiresias, pe Hemon : această umbră care îi luminează calea.**

Il le fera d'ailleurs, mais trop tard : *Laos* s'est retrouvé seul, abandonné. La mort est donc passée.

Si *Démós* est seul, par définition, *Laos* le sera aussi et vice versa.

Citons à nouveau le Professeur Pena-Ruiz : « Si la référence à l'Etat de droit a un sens, c'est bien en ce qu'elle permet de juger de la conformité d'une organisation politique à certaines exigences.

La démocratie elle-même, comme pouvoir du *Démós*, s'enracine alors dans le respect du *Laos*, entendu comme multitude humaine indivise dont l'unité se fonde sur l'égalité de ses membres reconnus comme majeurs et libres »⁶

B. LE MYTHE DU CHEF ET LE MYTHE DU PEUPLE « INEXACT ET VRAI »

Nous avons vu comment le « chef » s'adressait au peuple dans sa version « *Laos* ». On a montré comment ce chef savait jouer sur les ressorts du comportement du peuple.

On vient de décrypter les conséquences d'un mauvais enracinement de *Démós* dans *Laos*.

O va face, dar prea târziu: *Laos* s-a trezit singur, părăsit. Prin urmare, moartea a trecut pe-aici.

Dacă *Demos* este singur, prin definiție, *Laos* va fi singur și el și reciproc.

Să-l cităm din nou pe profesorul Peña-Ruiz: „Dacă referința la Statul de drept are vreun sens, înseamnă că ea dă voie să judecăm conformarea unei organizații politice la anumite cerințe.

Democrația însăși, ca putere a lui *Demos*, se înrădăcinează atunci în respectul față de *Laos*, înțeles ca o mulțime umană nedivizată a cărei unitate se bazează pe egalitatea membrilor săi recunoscuți ca adulți și liberi”⁷.

B. MITUL ȘEFULUI ȘI MITUL POPORULUI „INEXACT ȘI ADEVĂRAT”

Am văzut cum „șeful” se adresa poporului în versiunea sa *Laos*. Am arătat cum a știut acest lider să joace pe resorturile comportamentului oamenilor.

Tocmai am descifrat consecințele unei rădăcini nefaste a lui *Demos* în *Laos*.

⁶ Henri Peña-Ruiz : *Dieu et Marianne*, Paris, PUF, 1999, p.120.

⁷ Henri Peña-Ruiz : *Dumnezeu și Marianne*, Paris, PUF, 1999, p.120.

Quant au fait de savoir jouer sur des ressorts, cela présuppose que ces ressorts existent. Donc de les définir, de les identifier et au besoin de les renforcer, voire de les créer pour qu'ils puissent être utilisés.

Ces « ressorts » sont, en fait, l'Identité d'un peuple et il faut que cette Identité, le peuple la sente pleinement, donc qu'elle existe totalement, notamment dans l'Imaginaire – inconscient qui plus est – de *Laos*.

Commençons par nous poser une question qui pourrait paraître désespérante et sans réponse possible. On parle sans arrêt de l'Europe, donc naturellement on doit poser le problème du *Laos* européen.

Existe-t-il ? Et s'il n'existe pas, y a-t-il une possibilité d'utiliser des mythes pour « créer » un peuple, inventer un « *Laos* », un « peuple européen » qui serait la porte ouverte à une nation européenne, donc à une véritable « Europe politique » ? Où peut-on trouver une base mythologique solide pour l'Europe ? Comment l'utiliser ?

Introduisons ce thème en reproduisant partiellement l'analyse que nous avons faite dans la revue *Epistémé* en septembre 2017.

Constatons que pour chacun des pays constituant l'Europe, le « *Laos* » existe ; ainsi on a vu, dans notre premier chapitre, comment le Général de Gaulle s'adressait à « *Laos* » en juin 1958. Cela s'appuyait sur une « identité »

În privința priceperii de a se folosi de resorturi, asta presupune că aceste resorturi există. Deci să le definim, să le identificăm și, dacă este necesar, să le întărim, chiar să le creăm, astfel încât să poată fi utilizate.

Aceste „resorturi” sunt, de fapt, Identitatea unui popor și Poporul trebuie să o simtă pe deplin, deci ea trebuie să existe în totalitate, mai ales în Imaginarul – mai mult inconștient al lui *Laos*.

Să începem prin a ne pune o întrebare care ar putea părea enervantă și fără vreun răspuns posibil. Vorbim neîncetat despre Europa, așa că, în mod firesc, trebuie să punem problema lui *Laos* european.

Oare el există ? Și dacă nu există, există vreoa posibilitate de a folosi miturile pentru a „crea” un popor, pentru a inventa un *Laos*, un „popor european” care ar fi ușa deschisă pentru o națiune europeană, deci către o adevărată „Europa politică” ? Unde am putea găsi o bază mitologică solidă pentru Europa ? Cum să o folosim ?

Să introducem această temă reproducând parțial analiza pe care am făcut-o în revista *Epistémé* în septembrie 2017.

Să reținem că pentru fiecare dintre țările care constituie Europa există un *Laos*; astfel am văzut, în primul nostru capitol, cum generalul de Gaulle s-a adresat lui *Laos* în iunie 1958. Se baza pe o „identitate” a Franței.

de la France. Et il faut que nous la sentions, cette identité ; c'est-à-dire qu'elle existe pleinement dans l'imaginaire de *Laos*.

Rappelons aussi que l'affirmation de notre identité est nécessaire pour assumer notre destin et pour pouvoir accueillir généreusement et totalement l'« Autre », l'« Étranger », le faire entrer dans notre « chaine d'Union », en traitant les questions matérielles que cela pose, sans que celles-ci se compliquent de fantasmes d'agressivité terrifiants.

Pour que cette identité existe pleinement dans l'imaginaire (inconscient) de *Laos*, nous avons besoin d'avoir à l'esprit une mythologie : nous l'avons pour la France : quelque part, nous avons tous les mêmes histoires en tête, (ce que nous avons appelé le « récit de la France »), qui s'appuient sur des clichés. Vrais ou faux, peu importe : ils nous sont indispensables : oui, il faut traiter l'Histoire de France non seulement avec la rigueur du scientifique, mais aussi comme un récit mythologique qui structure le groupe, même si cette mythologie ne respecte pas la vérité historique.

En quelque sorte, il faut que tôt ou tard, on se rallie tous « au panache blanc d'Henri IV ». Certes, au regard de la « vérité historique factuelle », ce mythe apparaît bel et bien

Și noi trebuie să simțim această identitate ; adică ea să existe pe deplin în imaginarul lui *Laos*.

Să ne amintim, de asemenea, că afirmarea identității noastre este necesară ca să ne asumăm destinul și să-l putem primi cu generozitate și pe deplin pe „Celălalt”, pe „Străin”, să-l aducem în „lanțul Uniunii” noastre, tratând întrebările materiale pe care acest aspect le prezintă, fără ca ele să fie complicate de fantasmele unei agresivități înfricoșătoare.

Pentru ca această identitate să existe pe deplin în imaginarul (inconștient) al lui *Laos*, avem nevoie în mintea noastră de o mitologie: o avem pentru Franța ; undeva, cu toții avem aceleași istorii în minte (ceea ce am numit „povestea Franței ”), care se bazează pe clișee. Adevărate sau false, asta nu contează: poveștile ne sunt indispensabile : da, trebuie să tratăm Istoria Franței nu numai cu rigoare științifică, ci și ca o povestire mitologică care structurează grupul, chiar dacă această mitologie nu respectă adevărul istoric.

Întrucâtva, mai devreme sau mai târziu, trebuie să ne adunăm cu toții „la pălăria cu pene albe a lui Henric al IV-lea”. Cu siguranță, în lumina „adevărului istoric factic”, acest mit pare pur și simplu o înfrumusețare, ca să nu

comme une enjolivure, pour ne pas dire un mensonge créé de toutes pièces.

Eric Jauffret – grand spécialiste s’il en est de la pensée de René Girard, également « pétri » des travaux de Marie Balmory et qui allie dans ses propres travaux créativité et rigueur scientifique – avait « commis » un ouvrage assez fascinant dès 1986, ouvrage intitulé *Révolution et sacrifice au Mexique*. Outre l’intérêt spécifique d’une étude très exhaustive du contenu de la Révolution mexicaine de 1910, ce livre a pour nous l’avantage de nous montrer un exemple précis et fouillé du rôle du mythe et du sacré, ce qui va pouvoir nous guider dans l’élaboration du récit de l’Europe. Dans son introduction, il fait quelques citations que nous allons lui emprunter ainsi que quelques-unes de ses idées personnelles.

*
* *

Le professeur Jauffret se penche sur le mythe et cite M. Eliade⁸ : « La nouvelle valeur sémantique accordée au vocable "mythe" rend son emploi dans le langage courant assez équivoque. En effet, ce mot est utilisé aujourd’hui aussi bien dans le sens de

spunem o minciună creată din mai multe bucăți.

Eric Jauffret – un mare specialist dacă există unul al gândirii lui René Girard, de asemenea „frământat” în lucrările lui Marie Balmory în care combină creativitatea și rigoarea științifică – a „comis” o carte destul de fascinantă încă din 1986, o lucrare intitulată *Révolution et sacrifice au Mexique* [*Revoluție și sacrificiu în Mexic*]. Pe lângă interesul specific al unui studiu exhaustiv al conținutului Revoluției mexicane din 1910, această carte are pentru noi avantajul de a ne arăta un exemplu precis și detaliat al rolului mitului și al sacrului, care ne va ghida în a elabora povestea Europei. În introducere, autorul oferă câteva citate pe care le vom împrumuta, precum și câteva dintre ideile sale personale.

*
* *

Profesorul Jauffret examinează mitul și îl citează pe M. Eliade¹¹ : „Noua valoare semantică dată termenului "mit" face ca întrebuințarea lui în limbajul cotidian să fie destul de echivocă. Într-adevăr, acest cuvânt este folosit și astăzi atât în sensul de „ficțiune”

⁸ Mircea Eliade, *Aspects du mythe*, Paris, Gallimard 1963 p. 9 cité par E. Jauffret, *op.cit.*, p.18.

⁹ *Idem.*

¹¹ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Paris, Gallimard 1963 p. 9, citat de E. Jauffret, *op.cit.*, p.18.

¹² *Idem.*

« fiction » ou d'« illusion » que dans le sens familier surtout aux ethnologues, aux sociologues, et aux historiens des religions, de « tradition sacrée, révélation primordiale, modèle exemplaire⁹ (...) Le mythe est considéré comme une histoire sacrée, et donc une histoire vraie, parce qu'il se réfère toujours à des réalités¹⁰».

Nous reproduisons cette citation pour souligner combien on pourrait croire, à tort, que nous allons nous éloigner de cette définition dans nos propres travaux sur le mythe et dans notre élaboration du « Récit de l'Europe ».

Certes, « le mythe est un mensonge qui dit la vérité » ; nous l'écrivions en analysant la campagne de François Fillon dès notre premier chapitre (page 48) et en affirmant une constatation, à savoir que « la vérité profonde et la vérité factuelle n'ont rien à voir ».

J'aimerais ajouter que les mythes peuvent encore aller plus loin en disant que « ce sont des mensonges qui peuvent aller jusqu'à créer une vérité ».

Et c'est là que nous rejoignons Mircéa Eliade : c'est, dans notre lecture, ce qu'il veut

sau de „iluzie” cât și în sensul cunoscut în special etnologilor, sociologilor și istoricilor religiilor, de „tradiție sacră, revelație primordială, model exemplar¹² (...) Mitul este considerat o poveste sacră și, prin urmare, o poveste adevărată, deoarece se referă întotdeauna la niște realități¹³”.

Reproducem acest citat ca să subliniem cât de mult s-ar putea crede, în mod greșit, că ne vom abate de la această definiție în studiile noastre despre mit și în fabricarea „Poveștii Europei”.

Cu siguranță, „mitul este o minciună care spune adevărul” ; am scris acest lucru analizând campania lui François Fillon din primul nostru capitol (pagina 48) și afirmând o observație, și anume că „adevărul profund și adevărul faptic n-au nimic de-a face”.

Aș dori să adaug că miturile pot merge chiar mai departe spunând că „minciunile acestea pot merge până la crearea unui adevăr”.

Și aici ne alăturăm lui Mircea Eliade : în lectura noastră, asta vrea să ne spună în ultima propoziție a citatului nostru folosind cuvintele

¹⁰ *Ibidem*, pages 15-16 toujours cité par E. Jauffret, *ibidem*, p. 9.

¹³ *Ibidem*, paginile 15-16 citat tot E. Jauffret, *ibidem*, p. 9.

nous dire dans la dernière phrase de notre citation en utilisant les mots « considéré », « histoire sacrée », « histoire vraie », « réalités ».

Cela est d'une force extrême.

Pour le meilleur parfois ; c'est, je l'espère, ce que vous penserez de notre utilisation au service du *Laos européen*.

Mais pour le pire bien souvent aussi, tel que Georges Orwell le montre dans sa fiction « 1984 », et, hélas, comme on peut l'observer dans l'action des dictatures les plus inhumaines. Et parfois aussi, les collectivités démocratiques ne sont pas en reste...

Nous ne pouvons développer ce point ici. Si votre gourmandise est en éveil, vous pouvez vous régaler de la synthèse qu'en présente Pierre Tourev sur Internet : « La manipulation de l'opinion publique ».

Pour en revenir à notre sujet : qui croira à l'exactitude historique de la « poule au pot » du dimanche qu'auraient initiée Henri IV et Sully ? À Bayard, le chevalier « sans peur et sans reproche » ? À une jeune bergère de 18 ans capable en quelques mois de restaurer le trône de France et de bouter les Anglais hors du royaume ? À Roland sonnant de son olifant ? Qui ne serait pas conscient que la réalité historique de Napoléon Ier a été enjolivée et transformée au point de devenir une véritable légende de gloire, gommant les

„considerat”, „poveste sacră”, „poveste adevărată”, „realități” .

Acest lucru are o forță extraordinară.

Uneori la bine; sper să vă gândiți la cum folosim noi serviciul lui *Laos european*.

Dar adesea și la rău, așa cum arată Georges Orwell în ficțiunea sa *1984* și, din păcate, așa cum putem observa în acțiunea celor mai dezumanizante dictaturi. Și uneori, de asemenea, comunitățile democratice nu sunt lăsate deoparte ...

Nu putem să dezvoltăm aici acest punct. Dacă se trezește pofta în voi, vă puteți regala de sinteza pe care o prezintă Pierre Tourev pe internet : „Manipularea opiniei publice”.

Revenind la subiectul nostru : cine va crede în acuratețea istorică a expresiei „găina din oală” de duminică inaugurată de Henri IV și Sully ? La Bayard, cavalerul „fără frică și fără reproș”? La tânăra ciobăniță de 18 ani în stare, în câteva luni, să restabilească tronul Franței și să-i alunge pe englezi din regat ? La Roland care sună din corn? Cine n-ar fi conștient că realitatea istorică a lui Napoleon a fost înfrumusețată și transformată așa încât a devenit o adevărată legendă de glorie, ștergând aspectele mai discutabile ale omului și ale

aspects plus questionnables de l'homme et de l'époque ? Aidé en cela par Victor Hugo qui a mis tout son talent au service de « Napoléon Le Grand » construisant cette « magnifique page d'histoire »¹⁴.

On pourrait multiplier les exemples¹⁵ ; on se doit de constater que tout ceci forme un récit inexact mais vrai de cet imaginaire commun à tous les Français, ce qui leur permet de partager des signes de reconnaissance et donc de se sentir entre eux. **On retrouve, bien sûr, la dynamique émotionnelle (chapitre 2, C1, page 70) décrite à propos du cas Fillon : « l'émotion fondamentale » traitée par « l'empathie ». C'est l'hypothèse clé de cet « Essai » que nous argumentons à nouveau par le cas : que ce soit l'identité individuelle, l'identité micro-sociale, ou l'identité macrosociale, on retrouve toujours le même ressort sur lequel il convient de jouer avec empathie.)**

¹⁴Le même Victor Hugo refusera d'ailleurs de rendre le même service à Napoléon III qu'il descendra en flamme magistralement : « Napoléon le Petit ».

¹⁵ Le lecteur éventuellement gourmand de cette approche lira avec beaucoup de plaisir et d'intérêt « L'âme française » de Denis Tillinac, (Albin Michel, 2016).

epocii ? Ajutat în această privință de Victor Hugo care și-a pus tot talentul în slujba lui „Napoleon cel Mare” construind această „magnifică pagină a istoriei”¹⁶.

Am putea da și mai multe exemple¹⁷ ; trebuie să observăm că toate acestea formează o povestire inexactă, dar adevărată, izvorâtă dintr-un imaginar comun tuturor francezilor, care le permite să împărtășească semne de recunoaștere și, prin urmare, să se simtă între ei. **Găsim, desigur, dinamica emoțională (capitolul 2, C1, pagina 70) descrisă în legătură cu cazul Fillon: „emoția fundamentală” tratată prin „empathie”. Ipoteza cheie a acestui „Eseu” este că argumentăm din nou printr-un caz : indiferent dacă este vorba de identitatea individuală, identitatea microsociale sau de identitatea macrosociale, regăsim întotdeauna același resort pe care se potrivește joaca cu empatia.)**

„Inexact, dar adevărat” trebuie să fie reperul care o să ne ghideze în dezvoltarea unui

¹⁶ Același Victor Hugo va refuza de altfel să-i facă același serviciu lui Napoleon al III-lea pe care îl va umili magistral prin denumirea « Napoleon cel Mic ».

¹⁷Eventualul cititor care are chef de această abordare va citi cu multă plăcere și interes « L'âme française » [“Sufletul francez”] al lui Denis Tillinac, (Ed. Albin Michel, 2016).

« **Inexact mais vrai** » doit être le repère qui nous guidera dans l'élaboration d'un imaginaire commun à tout un peuple. Prenons conscience dès maintenant que ces deux termes ne sont pas nécessairement contradictoires : seule cette cohabitation permet de gérer nos contradictions.

Et oui, on en revient à Shakespeare : « Nous sommes constitués de la même matière que nos rêves et notre petite vie est noyée dans le sommeil qui l'entoure ». C'est autour de ce sommeil, de ce rêve, de cet imaginaire que se crée le « récit de la France », dans son *Laos*, donc son peuple. Et s'il ne faut plus faire appel au divin pour consolider un peuple, on ne peut pas faire l'économie d'un imaginaire commun, faute de quoi *Laos* disparaît.

Imaginons donc le récit de l'Europe, pour qu'on puisse rêver de l'Europe. Parce qu'elle parlera à notre imaginaire.

À nos rêves.

Parce qu'elle répondra à nos contradictions en les harmonisant, peut-être même à notre insu : vous pouvez reprendre sur internet l'affiche de Jacques Séguéla sur « la Force tranquille » dans la campagne de 1981 telle que nous l'avons analysée dans notre chapitre 2 et méditer dessus : elle condense admirablement la dynamique d'harmonisation des contraires que nous sommes en train d'évoquer.

imaginar comun unui întreg popor. Să devenim conștienți de acum că acești doi termeni nu sunt neapărat contradictorii : doar această conviețuire face posibilă gestionarea contradicțiilor noastre.

Și da, să ne întoarcem la Shakespeare: „Suntem făcuți din aceeași materie ca și visele noastre și viața noastră mărunță este înecată în somnul care o înconjoară”. În jurul acestui somn, al acestui vis, al acestui imaginar se creează „istoria Franței”, în *Laos*-ul său și, prin urmare, a poporului său. Și dacă nu mai trebuie să apelăm la divin ca să ne consolidăm un popor, nu ne zgârcim la un imaginar comun, altfel *Laos* dispare.

Deci, să ne imaginăm povestea Europei ca să putem visa la Europa. Pentru că ea va vorbi imaginarului nostru.

Și viselor noastre.

Pentru că ea va răspunde contradicțiilor noastre armonizându-le, poate chiar și fără știrea noastră: puteți lua de pe internet afișul lui Jacques Séguéla despre „Forța liniștită” în campania din 1981 așa cum l-am analizat în capitolul 2 și să meditați la acesta : el condensează în mod admirabil dinamica armonizării contrariilor pe care tocmai am amintit-o.

Les décisions sur les équilibres budgétaires des pays membres, les aides économiques en tant que telles, ce sont des réalités que bien sûr, il faut traiter. Mais elles ne suffisent pas, étant incapables de « faire rêver ». Si on se contente de cela, *Démos* ne dialogue plus avec *Laos* et l'Europe politique n'existera jamais.

Quant à l'Europe économique et sociale, elle aurait beaucoup de mal à exister sans l'Europe politique. Elle ne pourrait marcher qu'en boitant (ce qui se passe actuellement).

Heureusement, les échanges culturels existent, qui préparent le terrain pour construire notre *Laos*.

Tout cela annonce et prépare le jour où nous parviendrons à écrire une « histoire mythologique » de l'Europe. Mieux, on peut d'ores et déjà en choisir le point de départ : Charlemagne, que je sache, a été l'empereur commun à un cœur de l'Europe¹⁸.

Que la « Saint Charlemagne » (eh oui, « saint ») devienne la fête nationale européenne pourrait consolider ce point de départ ; après quoi, il faudra créer quelques

Hotărârile privind soldurile bugetare ale țărilor membre, ajutoarele economice ca atare, sunt realități care, desigur, trebuie abordate. Dar ele nu sunt suficiente, sunt incapabile să-i „facă pe oameni să viseze”. Și dacă ne mulțumim doar cu acest lucru, *Demos* nu va mai dialoga cu *Laos* și Europa politică nu va exista niciodată.

În ceea ce privește Europa economică și socială, ei i-ar fi foarte greu să existe fără Europa politică. N-ar putea merge decât șchiopătat (asta se întâmplă și acum).

Din fericire, există schimburi culturale, care pregătesc terenul pentru construirea lui *Laos* al nostru.

Toate acestea anunță și pregătesc ziua în care vom reuși să scriem o „istorie mitologică” a Europei. Chiar mai mult, putem alege deja punctul de plecare: Carol cel Mare, din câte știu eu, era împăratul tuturor în inima ale Europei¹⁹.

Faptul că „Sfântul Carol cel Mare” (ei bine, da, „sfânt”) devine sărbătoarea națională europeană ar putea consolida acest punct de plecare; după care va trebui să creăm câteva

¹⁸ A ne pas confondre avec ce qui a été une apparente Europe unie mais qui n'était que le résultat de conquêtes sans lendemain : de l'hégémonie de l'Empire Français de Napoléon Ier à celle du IIIe Reich – sans non plus considérer que ces deux conquêtes s'appuyaient sur les mêmes ressorts !

¹⁹ Să nu confundăm, cu ceea ce a fost o Europă aparent unită, ci un rezultat care nu era decât rezultatul unor victorii fără viitor : de la hegemonia Imperiului francez al lui Napoleon la cea a Celui de-al Treilea Reich – fără să mai luăm în considerare faptul că cele două cuceriri se bazau pe același resorturi!

« mensonges qui disent la vérité », ces mythes, cette mythologie, ce rêve de l'Europe qui la fera exister. Pour nous, le mythe est contraint de falsifier la réalité historique s'il veut jouer son rôle d'unificateur du *Laos* : il doit devenir ce « mensonge qui dit la vérité » et ne peut donc en aucun cas coller à la « réalité factuelle, objective et constatable ». Tout au plus, aura-t-il un rapport très indirect avec cette réalité. Une fois de plus : inexact et vrai. (je suis presque tenté de dire : **inexact donc vrai. C'est le principe même du storytelling qui rencontre un grand succès aussi bien dans le monde du marketing des entreprises que dans celui de la communication politique.**

Exemple de traitement indispensable : le cas de la Révolution française.

Les horreurs l'ont peuplée et objectivement, si on observe le traitement réservé aux (très jeunes) enfants royaux et plus globalement, la « Terreur » et de façon plus personnalisée, ce psychopathe sanguinaire qu'était Robespierre, on a envie de partir en courant, en jetant définitivement l'opprobre la plus absolue sur cette page sinistre de notre histoire.

Oui, bien sûr.

Mais on ne doit pas gommer Danton et Robespierre : cette page a existé et si la France veut survivre, elle doit avoir un *Laos* uni,

„minciuni care spun adevărul”, aceste mituri, această mitologie, acest vis al Europei care o va face să existe. Pentru noi, mitul este obligat să falsifice realitatea istorică dacă dorește să joace rolul lui *Laos*, cel de unificator: trebuie să devină această „minciună care spune adevărul” și, așa nu poate deci, în niciun caz, să se potrivească cu „realitatea faptică, obiectivă și observabilă”. Cel mult, ea va avea o relație foarte indirectă cu această realitate. Încă o dată: incorect și adevărat. (Sunt aproape tentat să afirm: **inexact și, prin urmare, adevărat. Acesta este chiar principiul storytelling-ului care are un mare succes în lumea marketingului de întreprindere, precum și în comunicarea politică.**

Exemplu de tratament esențial: cazul Revoluției franceze.

A fost invadată de orori și în mod obiectiv, dacă observăm tratamentul rezervat odraslelor regale (foarte mici) și, mai general, „Terorii” și într-un mod mai personalizat, acest psihopat sanghinar care a fost Robespierre, ne vine să fugim de toate aruncând definitiv cel mai absolut reproș pe această sinistră pagină a istoriei noastre.

Da, desigur.

Dar nu trebuie să-i ștergem pe Danton și Robespierre: această pagină a existat și, dacă Franța vrea să supraviețuiască, trebuie să aibă

indivis, qui servira de base à *Démos*, comme nous l'avons déjà démontré. Alors, on va construire un mythe. Au moins tenter de le construire.

On va en résumer la trame ainsi : « Dans leurs combats, Danton et Robespierre se sacrifient et c'est ce sacrifice qui les amène à nous donner la Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen ».

Quelque part, ce n'est pas totalement faux. Mais c'est quand même « tiré par les cheveux ». En tous cas, encore une fois, le mythe n'est pas l'histoire. Le problème n'est donc pas qu'il soit vrai ou faux. Ce qu'on lui demande, c'est d'être utile. Utile par rapport à la cohésion du *Laos*.

Laissons la vérité objective à l'histoire. Et faisons vivre ces mythes pour traiter les incontournables réalités politiques.

Donc Danton sera là « par la volonté du peuple et n'en sortira que par la force des baïonnettes ». Bravo. Il est prêt à se sacrifier, on le sent. Et il va se battre jusqu'au bout, y compris en s'empoignant avec Robespierre « le pur et dur, le juste, celui qui est prêt à tout endurer pour servir le peuple. Celui qui ne croit qu'aux idées de Jean-Jacques Rousseau et dont l'unique préoccupation est de les mettre en œuvre sans discernement : il faut que je souffre pour que le peuple de France soit heureux et

un *Laos* unit, nedivizat, care-i va servi drept bază lui *Demos*, așa cum am demonstrat deja. Prin urmare, vom construi un mit. Sau măcar încercăm să-l construim.

Vom rezuma trama după cum urmează: „În luptele lor, Danton și Robespierre se sacrifică și acest sacrificiu îi conduce la elaborarea Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului”.

Pe undeva, nu este total greșit. Dar este totuși cam „tras de păr”. În orice caz, încă o dată, mitul nu însemnă istorie. Deci problema nu este dacă este adevărat sau fals. Nu îi cerem decât să fie folositor. Util în raport cu coeziunea lui *Laos*.

Să lăsăm adevărul obiectiv istoriei. Și să aducem la viață aceste mituri ca să știm cum să tratăm realitățile politice inevitabile.

Așa că Danton va fi acolo „prin voința oamenilor și va ieși doar cu forța baionetelor”. Bine făcut. El este gata să se sacrifice, o simțim. Și va lupta până la capăt, luându-se la pumni cu Robespierre „cel pur și greu, cel drept, cel care este gata să îndure orice ca să-și servească poporul. Cel care crede doar în ideile lui Jean-Jacques Rousseau și a cărui singură preocupare este să le pună în aplicare fără discernământ: trebuie ca eu să sufăr pentru ca poporul francez să fie fericit și să-și exporte în

exporte vers l'étranger son noble idéal de liberté, d'égalité et de fraternité ».

Ça vaut bien quelques milliers de têtes, non ?? (y compris, d'ailleurs, celles de Danton et de Robespierre.)

C'est ça le mythe et... les peuples en ont besoin.

Troublant, voire scandaleux, horrible, c'est vrai. Mais il semble bien que ce soit indispensable ; nous aurons l'occasion d'y revenir.

Longuement.

*
* * *

Nouvelle citation que j'emprunte au professeur Jauffret : le propos de Carl Gustav Jung sur le mythe : « Je commençais à comprendre ce que cela signifie de vivre avec ou sans mythe. Le mythe, c'est ce dont un père de l'Église dit : « Ce qui est cru toujours, partout et par tous ». (*Quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditur*), de sorte que celui qui croit vivre sans mythe ou en dehors de lui, est une exception. Bien plus, il est déraciné, sans relation véritable avec le passé, avec la vie contemporaine²⁰ (...) Le

străinătate nobilul ideal de libertate, egalitate și fraternitate ”.

Merită câteva mii de capete, nu? (inclusiv, apropo, cele ale lui Danton și Robespierre.)

Acesta este mitul și ... popoarele au nevoie de el.

Tulburător, chiar scandalos, oribil, este adevărat. Dar se pare că este esențial; vom avea ocazia să revenim la el.

Pe larg.

*
* * *

Un nou citat pe care îl împrumut de la profesorul Jauffret: părerea lui Carl Gustav Jung despre mit: „Începusem să înțeleg ce înseamnă să trăiești cu sau fără mit. Mitul este cum spune un părinte al Bisericii: „Ceea ce se crede întotdeauna, pretutindeni și de toată lumea”. (*Quod sempre, quod ubique, quod ab omnibus creditur*), așa încât cel care crede că trăiește fără mit sau în afara lui, este o excepție. Mai mult, el este dezrădăcinat, fără nicio relație adevărată cu trecutul, cu viața contemporană²³ (...) Prin urmare, mitul religios

²⁰ C. G. Jung *Métamorphose de l'âme et ses symboles*, Genève, Georg & Cie SA éditeurs 1978 p.35, cité par Eric Jauffret, *op cit.*, p.19.

mythe religieux nous apparaît donc comme une des acquisitions les plus hautes et les plus importantes qui donne aux hommes sécurité et force pour qu'ils ne soient pas submergés par la monstruosité de l'Univers »²¹.

Et Jauffret conclut en citant Pierre Chaunu : « Aucune société ne peut faire l'économie du sacré. Le passé, c'est l'histoire et le mythe, le temps de l'histoire et le temps du mythe, dans l'histoire et en dehors de l'histoire. Et le mythe est langage (...), le mythe fait partie intégrante de la langue ; c'est par la parole qu'on le connaît, il relève du discours ».²²

Ceci posé, qu'on se centre sur la France, l'Europe, une entreprise ou une famille, n'en simplifions pas artificiellement le récit.

C'est le piège dans lequel on a tous tendance à tomber. Or, comme on vient de le dire, il s'agit de « langage », et l'ennemi mortel du langage, c'est le non-dit.

ne apare ca una dintre cele mai înalte și mai importante achiziții care oferă oamenilor siguranță și forță, ca să fie copleșiți de monstruoziitatea Universului ”.²⁴

Și Jauffret încheie citându-l pe Pierre Chaunu: „Nici o societate nu poate face economie de sacru. Trecutul înseamnă istorie și mit, timpul istoriei și timpul mitului, în istorie și în afara ei. Iar mitul este limbaj (...), mitul este parte integrantă a limbii; îl cunoaștem prin cuvintele lui, el ține de discurs ”.

Acestea fiind spuse, indiferent dacă ne concentrăm asupra Franței, Europei, o companie sau o familie, să nu simplificăm în mod artificial povestea.

Aceasta este capcana în care tindem să cădem cu toții. Dar, așa cum tocmai am afirmat, este vorba despre „limbaj”, iar dușmanul de moarte al limbajului este nespusul.

²¹ *Ibid*, p.385 citat de E.J. *op. cit.*, p.19.

²¹ P. Chaunu, *la Mémoire et le Sacré*, Paris, Calman-Lévy 1978, p. 350 citat de Eric Jauffret, *op cit*, p.19, citat de Eric Jauffret, *op cit*, p.19. L'expression : « le mythe est un langage » est due à Claude Levi-Strauss *Anthropologie structurale*, Paris, Plon 1958-1974, tome 1 p. 232.

²¹ *Ibid*, p.385 citat de E.J. *op. cit.*, p.19.

²¹ P. Chaunu, *la Mémoire et le Sacré*, Paris, Calman-Lévy 1978, p. 350 citat de Eric Jauffret, *op cit*, p.19. Expresia „mitul este un limbaj” îi aparține lui Claude Levi-Strauss *Antropologie structurala*, Paris, Plon 1958-1974, tom 1 p. 232.

Si le mythe est là pour mettre un masque sur les visages dans le cadre de cette nécessaire falsification de l'embellissement, il n'est pas là pour supprimer des visages. Seulement pour les masquer. Seulement mais impérativement.

Exemple de simplification artificielle condamnable : faire deux récits. C'est typiquement le cas du récit de la France quand on parle comme s'il y avait deux entités : une France de droite et une France de gauche.

Laos est, et doit continuer à être, **un et indivisible**. Unificateur et rassembleur comme le dit fort bien Denis Tillinac dans un entretien au Figaro (daté du 7-8 mai 2016) :

« De Gaulle avait l'air raide, mais il sentait les choses. Il a voulu une synthèse de la tripe républicaine (il avait lu Barrès), de la mémoire monarchique (il avait lu Bainville) et de la grandeur bonapartiste (il avait lu Stendhal) ».

Si nous poussons cette logique jusqu'au bout, il faudrait que le « récit de la France » soit une synthèse encore plus large. Car ce n'est pas la France qui serait coupée en deux, mais chacun d'entre nous.

Oui à Barrès, Bainville, Stendhal.

Mais on peut vibrer très fort aussi à « cette armée (qui) poussait des profondeurs des fosses une moisson de citoyens dont la semence ferait éclater la terre au grand soleil

Dacă mitul există ca să pună o mască pe chipuri în cadrul acestei falsificări necesare a înfrumusețării, el nu mai este aici ca să înlăture chipurile. Este numai ca să le ascundă. Doar atât, dar este imperativ.

Exemplu de simplificare artificială reprobabilă: să scriem două povestiri. Acesta este cazul tipic al poveștii Franței atunci când vorbim ca și cum ar fi două entități: o Franță de dreapta și o Franță de stânga.

Laos este și trebuie să fie în continuare **unul și indivizibil**. Unificând și adunând oameni în jurul lui, așa cum a spus-o foarte bine Denis Tillinac într-un interviu din *Le Figaro* (din 7-8 mai 2016):

„De Gaulle avea un aer rigid, dar simțea lucrurile. A vrut o sinteză a vintrelor republicane (îl citise pe Barrès), a memoriei monarhice (îl citise pe Bainville) și a măreției bonapartiste (îl citise pe Stendhal) ”.

Dacă luăm această logică până la capăt, „povestea Franței” ar trebui să fie o sinteză și mai largă. Pentru că nu Franța ar fi tăiată în două, ci fiecare dintre noi.

Lui Barrès, Bainville, Stendhal, le spunem: Da.

Dar putem vibra și foarte puternic cu „această armată (care) împingea din gropile adânci o recoltă de cetățeni a căror sămânță ar face pământul să explodeze în marele soare al

de *Germinal*... » parce qu'on a lu et aimé Zola, frémit au mépris des bourgeois de la Piolaine face aux enfants affamés de la Maheude. Oui on peut aussi vibrer à la victoire des soldats de Valmy. Oui on peut être touché par les cartes postales des premiers congés payés de 36. Oui, on peut refuser d'avoir une étiquette de droite ou de gauche. Mais pas dans l'esprit de « ni l'un, ni l'autre ». Mais dans l'esprit de « les deux, mon Capitaine » parce qu'une fois pour toutes, on voudrait bien voir réconciliés l'économique et le social²⁵.

Il est bon qu'on aime les gagnants, mais aussi ceux qui se sont battus sans obtenir la première place. On rappelait il y a quelques jours au moment du décès de Raymond Poulidor les grands moments des Tours de France cyclistes des années soixante, notamment les duels à la fois fraternels et sans concessions entre Jacques Anquetil et lui. Je veux pouvoir aimer Anquetil tout en idéalisant

lui *Germinal* ...” pentru că l-am citit și l-am iubit pe Zola, am tresărit la disprețuirea burghezilor din Piolaine, la soarta copiilor înfomețați din Maheude. Da, putem vibra și la victoria soldaților de la Valmy. Da, putem fi impresionați de cărțile poștale primite din primele concedii plătite din anul 1936. Da, putem refuza să ni se pună o etichetă de dreapta sau de stânga. Dar nu în ideea „nici unuia, nici celuilalt”. Ci în spiritul „ambele, căpitanul meu”²⁶, pentru că odată pentru totdeauna, am dori să vedem reconcilierea economicului cu socialul²⁷.

E bine că ne plac câștigătorii, dar și cei care au luptat fără să ia locul întâi. Acum câteva zile în urmă, când a murit Raymond Poulidor, ne-am amintit de marile momente ale bicicliștilor din Tours de France din anii șazeci și în special de duelurile atât de fraterne, dar și fără de concesiuni dintre el și Jacques Anquetil. Aș vrea să-l pot iubi pe Anquetil continuând să-l idealizez pe „veșnicul cel de-al doilea” care a fost Poulidor („Poupou”!).

²⁵ Ce à quoi l'Institut de Gestion Sociale a consacré depuis 40 ans l'essentiel de son énergie et de ses moyens: pas de bonne gestion économique sans bonne gestion sociale : l'implication est insuffisante. Pas de bonne gestion sociale sans bonne gestion économique : il n'y a pas de valeur ajoutée à partager équitablement.

²⁵ Institutul de Gestiune Socială și-a dedicat cea mai mare parte din energie și resurse de 40 de ani în acest sens: nu există un management economic bun fără un bun management social: implicarea nu este suficientă. Nicio bună gestiune socială nu există fără un bun management economic: nu există o valoare adăugată care să fie împărțită în mod echitabil.

²⁶Expresia « « les deux, mon Capitaine » » își are originea în lumea militară. Ca să fie bine văzut de superiori, era bine să ai aceeași părere cu ei. Expresia se folosește cu sens peiorativ pentru a spune că ambele variante sunt posibile, chiar bune. (n.trad.)

« l'éternel second » qu'était Poulidor, (« Poupou » !).

Le *Laos* français vit des contradictions, mais le « récit de la France » doit les intégrer et non pas rejeter la moitié de ce que nous sommes.

Je dois me reconnaître dans le « récit de la France », y compris dans mes contradictions : oui, je suis les deux Thibault ; la schizophrénie collective fait écho à ma schizophrénie individuelle ; et vice-versa.

Une fois de plus, il faut que nous prenions conscience que nous sommes tous et chacun d'entre nous, la chimère « Antoine-Jacques-Thibault. »

Le « récit de la France » doit nous le montrer et nous le faire sentir, nous le faire vivre : il faut qu'il soit construit scrupuleusement autour de cette préoccupation car c'est là notre identité qui conduira à un « *Laos* » indivis.

Et bien sûr le même travail nous attend avec l'Europe. Identifier ses mythes, ses légendes, ses héros. Au besoin les créer de toutes pièces en n'hésitant pas à leur faire dire des formules lapidaires tout comme l'ont fait allègrement les historiens du XIXe siècle qui, pour l'histoire de France ont inventé des citations de type « Du haut de ces Pyramides, quarante siècles vous contemplent ».

Laos-ul francez trăiește din contradicții, dar „povestea Franței” trebuie să le integreze și să nu respingă jumătate din ceea ce suntem.

Trebuie să mă recunosc în „povestea Franței”, inclusiv în contradicțiile mele: da, eu sunt ambii Thibault; schizofrenia colectivă este ecoul schizofreniei mele individuale; și invers.

Încă o dată, trebuie să devenim conștienți că suntem toți și fiecare dintre noi, himera numită „Antoine-Jacques-Thibault”.

„Povestea Franței” trebuie să ne arate acest aspect și să ne facă să-l simțim, să-l reținem: ea trebuie să fie construită scrupulos în jurul acestei preocupări, deoarece aceasta este identitatea noastră care va duce la un „*Laos*” nedivizat.

Și, desigur, aceeași muncă ne așteaptă să facem și cu Europa. Să-i identificăm miturile, legendele, eroii. Dacă este nevoie, să le creăm din bucățele, fără să ezităm să emitem formule lapidare precum au făcut-o cu ușurință istoricii secolului al XIX-lea care au inventat pentru istoria Franței citate precum „Din vârful acestor Piramide, vă contemplă patruzeci de secole”.

Haideți să le povestim europenilor despre Europa, pur și simplu, ca să o facem să existe.

Racontons ainsi l'Europe aux Européens pour, tout simplement, la faire exister.

Et pour ce faire, nous partirons de l'histoire réelle bien sûr. Mais on la transformera en mythologie en y faisant entrer le rêve....

Encore et toujours Aragon :

- « Qui est là ?
- Le Rêve
- Ah ! Très bien ! Faites entrer l'Infini »²⁸

*

* *

La mythologie pour créer l'Europe va s'appuyer sur des éléments déjà décrits dans cet ouvrage et ceci pour prendre en compte les très lourdes incohérences, les très fortes antinomies dont *Laos* est pétri.

On sent que de ce fait, *Laos* est un véritable réservoir d'énergie forte mais qui peut à tout moment nous sauter à la figure dans une explosion émotionnelle incontrôlable.

C'est que les attentes de *Laos* pour satisfaire ses désirs sont très fortes mais informulées en tant que telles. Peut-être même informulables par lui. Martelons le fait qu'avec *Laos*, on est en plein dans l'émotionnel instructuré.

Și ca să facem aceasta, vom începe desigur de la istoria reală. Dar o vom transforma în mitologie prin introducerea visului....

Din nou și din nou zice Aragon:

- „Cine-i aici ?
- Visul.
- Așa! Foarte bine ! Aduceți și Infinitul”

*

* *

Mitologia creării Europei se va baza pe elemente deja descrise în această carte și aceasta ca să ținem seama de incoerențele ei foarte grave, de antinomiile foarte puternice din care este plămădit *Laos*.

Simțim astfel că, *Laos* este un adevărat rezervor de energie puternică, dar care ne poate sări în față în orice moment, într-o explozie emoțională de necontrolat.

Așteptările lui *Laos* de a-și satisface dorințele sunt foarte mari, dar nu sunt formulate ca atare. Poate chiar de neformat de el însuși. Haideti să ne pronunțăm răspicat că, împreună cu *Laos*, ne aflăm în plin emoțional nestructurat.

²⁸ Aragon, *Une vague de rêve*, 1924.

Aragon, *Un val de visuri*, 1924.

Et c'est là que *Démos* intervient, *Démos* est là pour dire à *Laos* « je t'ai compris ; je sais te formuler en termes rationnels et concrets, ce que tu veux de moi. Toi et moi, on va construire toutes les réponses souhaitables pour satisfaire tes attentes. »

Bref *Démos* est au service de *Laos*. Il lui faut utiliser l'énergie de *Laos*. Il doit donc trouver la formulation rationnelle des attentes émotionnelles de *Laos*.

Le dialogue « *Démos Laos* », c'est l'incontournable, l'inévitable, l'éternel dialogue *émotionnel-rationnel*. Le dialogue est difficile, scabreux, à cause (entre autres) de l'horizon temps.

Laos est dans l'immédiateté de ses émotions. *Démos*, dans la lenteur des élaborations de la réalité. Il est toujours en passe de décevoir *Laos* car, hélas ! Rome ne se construit pas en un jour, et c'est pourtant ce que *Laos* aurait bien voulu.

Heureusement, le temps s'appelle aussi Kairos, qui, lui, est capable de nous délivrer de la tyrannie de l'impatience. Une des missions-clé du pouvoir politique consiste à saisir toutes les opportunités d'échapper à Chronos au profit de Kairos, comme nous le montrions dans notre introduction à propos de l'incendie de Notre Dame de Paris. « Sa Majesté le Temps » disions-nous : Il faut à la fois ne pas

Și acum intervine *Demos*, *Demos* este aici ca să-i spună lui *Laos* „Eu te-am priceput; și știu să-ți formulez în termeni raționali și concreți ce vrei de la mine. Tu și cu mine, noi vom construi toate răspunsurile de dorit ca să-ți satisfacem așteptările.”

Pe scurt, *Demos* este în slujba lui *Laos*. El trebuie să folosească energia lui *Laos*. Prin urmare, el trebuie să găsească formularea rațională a așteptărilor emoționale ale lui *Laos*.

Dialogul „*Demos-Laos*” este de neocolit, inevitabil, veșnicul dialog dintre emoțional și rațional. Dialogul este dificil, scabros, deoarece (printre altele) apare orizontul de timp.

Laos se află în proximitatea emoțiilor lui. *Demos*, în încetineala unor fabricări ale realității. Este întotdeauna pe cale să-l dezamăgească pe *Laos* pentru că, din păcate, Roma nu s-a făcut într-o zi așa cum și-ar fi dorit *Laos*.

Din fericire, timpul este numit și Kairos și el este capabil să ne elibereze de tirania nerăbdării. Una dintre misiunile-cheie ale puterii politice este să profite de orice ocazie de a-i scăpa lui Cronos în beneficiul lui Kairos, așa cum am arătat în introducerea noastră despre incendiul de la Notre-Dame de Paris. „Majestatea Sa Timpul” am spus: Trebuie să nu ne pierdem timpul, dar nici să ne lăsăm grăbiți de el, în același... timp.

perdre de temps et ne pas se laisser bousculer par le temps.

Dans ce dialogue, on est donc en permanence au bord de la rupture et *Démos* a bien raison de serrer les fesses et de parler à *Laos* avec beaucoup de pédagogie. Et surtout, *Démos* n'a pas de temps à perdre. Très intelligemment, la constitution de la Ve République répond à cette problématique : elle prévoit la possibilité pour le gouvernement de prendre des mesures par simple ordonnance²⁹; l'ordonnance étant une mesure prise dans des matières relevant normalement du domaine de la loi, c'est-à-dire du pouvoir législatif (le Parlement) et non de l'exécutif. Mais il s'agit d'aller vite et ces ordonnances ont l'avantage pour l'exécutif d'entrer en vigueur dès leur publication, tout en ne prenant valeur législative qu'après avoir été ratifiées par le Parlement dans un délai fixé.

C'est la forme améliorée actuelle de ce que furent les « décrets-lois » des IIIe et IVe République et l'ultime trace laissée par le principe de l'autorité législative exclusive du roi de France dans l'« Ancien Régime ».

Gros avantage : montrer à *Laos* qu'on s'occupe vraiment de lui sans le faire attendre ;

În acest dialog, suntem, aşadar, permanent la un pas de ruptură și *Demos* are dreptate să-i fie frică și să vorbească cu *Laos* cu multă pedagogie. Și, mai ales, cel mai important, *Demos* nu are timp de pierdut. În mod foarte inteligent, Constituția celei de-a V-a Republici răspunde acestei problematici: ea prevede posibilitatea guvernului de a lua măsuri printr-o simplă ordonanță; ordonanța fiind o măsură luată în chestiuni care privesc în mod normal domeniul legii, adică al puterii legislative (Parlamentul) și nu pe cel al executivului. Dar este vorba de o mișcare rapidă, iar pentru executiv, aceste ordonanțe au avantajul că intră în vigoare de îndată ce sunt publicate, în timp ce nu devin legi până când nu au fost ratificate de Parlament într-o anumită perioadă de timp.

Aceasta este forma actuală îmbunătățită a ceea ce au fost „decretele-legi” pe vremea celor de-a Treia și de-a Patra Republică și aceasta a fost ultima urmă lăsată de principiul autorității legislative exclusive a regelui Franței în „Ancien Régime”.

Un mare avantaj: arată-i lui *Laos* că ne pasă de el fără să-l facem să ne aștepte; *Demos* va prelua imediat controlul asupra lui *Laos*,

²⁹ Article 38 de la Constitution

²⁹ Articolul 38 din Constituție.

Démos prend immédiatement *Laos* en main, dès que le résultat de l'élection a désigné l'exécutif. De toutes façons, suffisamment de contre-pouvoirs existent pour que le risque d'un dérapage vers une dynamique dictatoriale soit quasi inexistant.

Mais si le doute effleure les esprits, souvenons-nous que nous parlons à *Laos* et non à *Démos*. Dès lors, une démonstration rationnelle avec une longue explication ne calmerait pas le jeu ; bien au contraire : il faut soigneusement rester sur le plan émotionnel. Parfaite illustration : la conférence de presse du Général de Gaulle le 19 mai 1958 à un journaliste qui avait évoqué ce même risque. Réponse sans appel : « ...mais pourquoi voudriez-vous qu'à 67 ans je commence une carrière de dictateur ???! ». Bien sûr, l'expression orale est au rendez-vous : la voix, le geste, le décor... en un mot l'affectif provoque une immédiate adhésion, grâce à cette présence qui mélange très adroitement la fermeté, voire la colère et l'humour... (Si vous souhaitez vous en convaincre tapez cette phrase sur internet, vous aurez l'enregistrement visio ; fascinant : *Laos* est satisfait. Fermez le banc !)

Pour en revenir aux ordonnances, n'oublions pas qu'il s'agit d'aller très vite et l'impatient *Laos* accorde un « état de grâce » finalement très court au regard de la

immédiat ce résultat des élections a nommé l'exécutif. En tout cas, il existe suffisamment de contre-pouvoirs, ainsi que le risque de dérapage dans une dynamique dictatoriale est quasiment inexistant.

Când îndoiala dă târcoale minții, să ne amintim că vorbim cu *Laos* și nu cu *Demos*. Prin urmare, o demonstrație rațională cu o explicație lungă nu ar liniști lucrurile; din contră: trebuie să rămânem vigilenți la nivel emoțional. O ilustrare perfectă: conferința de presă a generalului de Gaulle din 19 mai 1958 care se adresa unui jurnalist menționându-i acest risc. Răspunsul fu clar: „ (...) dar de ce ați vrea să-mi încep eu o carieră de dictator la 67 de ani?!”. Desigur, exprimarea orală răspunde perfect situației : vocea, gestul, decorul ... într-un cuvânt, emoționalul provoacă o adeziune imediată, datorită acestei prezențe care amestecă cu multă pricepere fermitate, chiar mânie și umor ... (Dacă doriți să vă convingeți, tasteați această propoziție pe internet, veți avea înregistrarea video; fascinant: *Laos* este mulțumit. Închideți discuția!)

Revenind la ordonanțe, să nu uităm că se merge foarte repede, iar *Laos* nerăbdător acordă o „stare de grație” în cele din urmă foarte scurtă, având în vedere complexitatea

complexité des problèmes à résoudre (exemple les ordonnances Juppé de 1996 ayant conduit à une importante modification de la Sécurité Sociale française).

Il faut tout de suite marquer le coup en agissant. Les simples promesses ne feraient qu'accentuer l'impatience de *Laos* et renforcer les risques de déception irrécupérable. Et pour cela appuyons nous sur ce dieu de l'opportunité qu'est *Kairos* : guettons le bon moment de faire les choses.

Au regard de cette dynamique, la seule possibilité de s'en sortir pour *Demos*, afin de prendre *Laos* en main c'est :

- 1- « Je vous ai compris » ;
- 2- L'élection ;
- 3- Un projet précis ;
- 4- Une action immédiate concrète grâce aux ordonnances ;
- 5- Guetter le *temps opportun* (*Kairos*) pour agir.

N'oublions pas l'irrationalité de *Laos* : si on laisse passer le coche, plus rien ne va, et la même mesure présentée à contre-temps exaspère *Laos* qui ne perçoit même pas qu'elle répondait parfaitement à son attente. Alors que présentée au bon moment, elle aurait été ovationnée. (L'augmentation de la taxe sur les produits pétroliers déclenche, fin 2018, le mouvement des *Gilets jaunes*. Son annulation

problemelor de rezolvat (de exemplu, ordonanțele date de Juppé în 1996 care au dus la o modificare importantă a securității sociale franceze).

Trebuie să marcăm imediat ocazia acționând. Simplele promisiuni nu ar face decât să sporească nerăbdarea lui *Laos* și să crească riscul unei dezamăgiri irecuperabile. Și pentru asta, să ne sprijinim pe acest zeu al oportunității, care este *Kairos*: să pândim momentul potrivit pentru a face lucrurile.

Având în vedere această dinamică, singura posibilitate pentru *Demos* să reușească să pună stăpânire pe *Laos*, este:

- 1 - „V-am înțeles”;
- 2 - Alegeri;
- 3 - Un proiect precis;
- 4 - O acțiune imediată concretă datorită ordonanțelor;
- 5- Pândirea momentului oportun (pe *Kairos*) pentru a acționa.

Să nu uităm de iraționalitatea lui *Laos*: dacă pierdem ocazia favorabilă, nu mai merge nimic și aceeași măsură prezentată în contre-timp îl înfurie pe *Laos*, care nici măcar nu percepe că ea îi răspundea pe deplin așteptărilor. Dacă ar fi fost prezentată la momentul potrivit, ar fi primit ovații. (Creșterea taxei pe produsele petroliere declanșează *Mișcarea vestelor galbene* la sfârșitul anului 2018. Anularea

quelques mois après n'arrêtera en rien ce mouvement.)

Dans ce domaine, les « fenêtres de tir » sont particulièrement étroites et, souvent, ne se représentent pas. Vraiment, Kairos a la clé de l'action.

Un dernier mot sur *Laos* : nous devons nous souvenir que *Laos* est une chimère aux contours plus ou moins flous et qu'il faut traiter cette chimère comme un ensemble indivisible. Et aussi que *Laos* est un *inconscient collectif*, qui détermine, voire surdétermine, les comportements de *Demos*. Comme d'habitude, l'ombre éclaire le chemin...

Pas facile.

La rationalité qui caractérise *Demos* pourrait conduire à de graves erreurs : tenter de segmenter *Laos* en catégorie de personnes ayant les mêmes types de besoins, de désirs et d'attentes. Ce faisant, on peut avoir l'illusion de se faciliter le travail, chaque catégorie d'attentes ayant une assez forte cohérence, il est plus facile d'y répondre qu'en s'adressant d'un coup à l'ensemble qu'est *Laos* et les très fortes incohérences, incompatibilités, antinomies, contradictions qui le caractérisent.

Erreur ! On pourra traiter convenablement une première catégorie. Mais les autres n'en

acesteia câteva luni mai târziu nu va opri defel această mișcare.)

În acest domeniu, „ferestrele de tir” sunt deosebit de înguste și adesea nici nu apar. Într-adevăr, Kairos are cheia acțiunii.

Un ultim cuvânt despre *Laos*: trebuie să ne amintim că *Laos* este o himeră cu contururi mai mult sau mai puțin precise și că această himeră trebuie tratată ca un întreg indivizibil. Și, de asemenea, că *Laos* reprezintă un *inconștient colectiv*, care determină, chiar și supra-determină, conduitele lui *Demos*. Ca de obicei, umbra luminează drumul ...

Nu este ușor.

Raționalitatea care îl caracterizează pe *Demos* ar putea duce la erori grave: încercarea de a-l segmenta pe *Laos* în categorii de oameni care au aceleași tipuri de nevoi, dorințe și așteptări. Procedând astfel, putem avea iluzia că ne facem munca mai ușoară, fiecare categorie de așteptări având o coerență destul de puternică, este mai ușor să le răspundem decât adresându-ne dintr-o dată întregului pe care îl reprezintă *Laos* și incoerențelor lui foarte puternice, incompatibilităților, antinomiilor, contradicțiilor care îl caracterizează.

Greșit! Am putea trata corespunzător o primă categorie. Însă celelalte ar deveni cu atât

deviendraient que plus impatientes : « Et nous ? » Soit. On s'occupera d'une deuxième catégorie. Immédiate réaction des deux catégories : comparer ce qu'elles ont obtenu.

Auquel cas on rentre dans une dynamique de « désir mimétique » avec les drames de violence auxquels il nous expose³⁰ puisqu'à termes, la comparaison amène l'inquiétude et la frustration de toutes ces catégories, perturbées par ces comparaisons : escalade, frustrations, impatience, déception : on finit par se mettre tout le monde à dos et la « cocotte-minute » explose.

Laos doit être traité dans sa totalité indivise³¹ et il nous faut faire face aux incohérences émotionnelles qui le caractérisent.

C'est tout pour l'instant, sur le mot « peuple ».

Passons maintenant au mot « européen ».

Oui ; tiens, au fait, qu'est-ce qu'on entend quand on parle de l'Europe ?

mai nerăbdătoare: „ Dar noi?” Acesta este. Ne vom ocupa de o a doua categorie. Reacția imediată a celor două categorii: să compare ceea ce au câștigat.

În acest caz intrăm într-o dinamică a „dorinței mimetice” cu dramele violenței la care suntem expuși³² întrucât pe termen lung, comparația conduce la îngrijorare și frustrare pentru toate aceste categorii, tulburate de comparații: escaladare, frustrări, nerăbdare, dezamăgire: ajungem să ni-i punem pe toți în cap și oala sub presiune explodează.

Laos trebuie tratat ca un întreg nedivizat și trebuie să ne confruntăm cu inconsecvențele emoționale care îl caracterizează.

Asta este tot deocamdată, despre cuvântul „popor”.

Acum să trecem la cuvântul „european”.

Da ; apropo, la ce ne referim când vorbim despre Europa?

³⁰ On n'a aucune chance d'arrêter une grève qui se généralise en segmentant les dialogues par catégorie. La moindre concession faite à une catégorie est un encouragement à tous de rejoindre la grève : on vient de constater que c'était « rentable ».

³¹ Nu există nicio șansă de a opri o grevă care se răspândește prin segmentarea dialogurilor pe categorii sociale. Cea mai mică concesie făcută unei categorii este să-i încurajezi pe toți să adere la grevă: tocmai am văzut că a fost „profitabil”.

C. DÉFINITION DE L'EUROPE

Là le problème se complique encore ; la question devient par conséquent : quel socle commun peut-il exister entre les populations de l'Europe pour qu'elles puissent former un peuple au sens *Laos*, c'est-à-dire que toutes ses populations puissent conserver leur talent respectif, s'enrichir de la différence de ces talents tout en ayant une identité commune, solide, et de ce fait jouer tous ensemble une symphonie harmonieuse ?

Interrogeons-nous par conséquent sur l'éventuelle existence d'une symbolique commune (au moins d'un embryon de symbolique commune) à partir duquel on pourrait construire, développer une identité commune ressentie par tous : « oui, nous sommes Européens, fiers de l'être et nous pouvons nous regrouper sous le même drapeau, nous battre au besoin pour le défendre en chantant le même hymne ? »

Ce n'est pas gagné d'avance, me semble-t-il.

D'abord, nous nous trouvons dans une région du monde où l'on ne peut pas faire cinquante kilomètres sans changer de langue et de culture. Ça n'aide pas à se sentir semblables.

Et si nous regardons notre passé, c'est tout rempli de guerres entre les différents peuples européens : ça n'aide pas à se sentir un seul et même peuple ; ça vous laisserait plutôt dans

C. DEFINIREA EUROPEI

Aici problema este și mai complicată. Deci întrebarea devine : ce bază comună poate exista între populațiile Europei, ca ele să poată forma un popor în sensul lui *Laos*, adică toate populațiile sale să-și poată păstra talentele respective, să se îmbogățească prin diferența dintre aceste talente în timp ce au o identitate comună și solidă și, prin urmare, să interpretăm toți împreună o simfonie armonioasă?

Să ne întrebăm, așadar, despre posibila existență a unei simbolistici comune (cel puțin un embrion de simbolistică în comun) din care am putea construi, dezvolta o identitate comună resimțită de toți ca atare: „da, suntem europeni, mândri că suntem și ne putem strânge sub același steag, să luptăm dacă este necesar ca să-l apărăm cântând același imn? ”

Mi se pare că acest lucru nu este tocmai ușor de făcut.

În primul rând, ne găsim într-o parte a lumii în care nu putem călători cincisute de kilometri fără să ne schimbăm limba și cultura. Și asta nu ne ajută să ne simțim la fel.

Și dacă ne uităm la trecutul nostru este plin de războaie între diferite popoare europene: nici asta nu ne ajută să ne simțim ca unul și

une situation de méfiance, de défiance, voire de rejet de l'autre : il est vécu comme dangereux et s'est, de fait, par le passé, comporté plus comme un ennemi que comme un frère.

On a eu plus tendance à dresser des « lignes Maginot » et autres « lignes Siegfried » qu'à ouvrir nos frontières.

Tout cela ne saurait contribuer à la constitution d'une chaîne solide qui unirait les différents peuples de l'Europe. Encore moins une fusion en un seul peuple : le « *Laos* » européen semble bien éloigné.

On ne sait même pas ce qu'est notre nom. Quel européen se souvient de la princesse phénicienne nommée Europe, fille du roi Tyr, aimée de Zeus qui la séduisit en lui apparaissant sous la forme d'un beau taureau blanc au front orné d'un disque d'argent et qu'elle donna à Zeus trois fils ? Qui se souvient de cette rencontre avec Zeus à l'occasion d'une promenade qu'elle fit pour chasser un rêve qui l'avait troublée, rêve dans lequel deux continents, incarnés, personnifiés, avaient tenté de la séduire ?

Même le nom renvoie à une histoire de fuite : le destin mythologique d'Europe se construit à partir d'un rêve de fuite devant le déchirement de la séduction par deux continents personnifiés. Ça ne commence pas très bien en termes de symbolique commune

același popor; mai degrabă ne-ar lăsa într-o situație de neîncredere, suspiciune, chiar de respingere față de celălalt: este simțit ca fiind periculos și, de fapt, s-a și comportat în trecut mai mult ca un dușman decât ca un frate.

Am avut mai degrabă tendința să stabilim „linii Maginot” și alte „linii Siegfried” decât să ne deschidem granițele.

Toate acestea nu pot ajuta la construirea unui lanț solid care să unească diferitele popoare din Europa. Cu atât mai puțin o fuziune într-un singur popor: un *Laos* european pare foarte departe.

Nici măcar nu știm care este numele nostru. Care european își amintește de prințesa feniciană numită Europa, fiica regelui Tir, iubită de Zeus care a sedus-o când i-a apărut sub forma unui frumos taur alb cu fruntea împodobită cu un disc de argint și că ea i-a dăruit lui Zeus trei fii? Cine își amintește de această întâlnire cu Zeus pe când ea se plimba ca să-și alunge un vis care o tulburase, un vis în care două continente, întruchipate, personificate, încercaseră să o seducă?

Chiar și numele lor se referă la povestea unei fugi: destinul mitologic al Europei s-a construit dintr-un vis de fugă în fața unei seducții sfâșietoare de către două continente personificate. Nu începe foarte bine pentru

puisque son premier élément est la fuite par rapport à un choix impossible. Quelque part, d'ailleurs, c'est bien un peu la problématique actuelle de l'Europe !

Hélas ! Il ne manquait plus que cela.

« Oui. D'accord. OK. Bien sûr. Mais a priori on est tous entre chrétiens, non ? ce n'est pas une base solide pour se souder, ça ??? »

On aurait pu le penser évidemment, sinon que ça me paraît compliquer encore la situation qui n'en avait pas vraiment besoin : nous sommes effectivement, nous, « Européens », entre chrétiens. Mais ce qui est gênant, c'est qu'il s'agit de chrétiens catholiques au sud, de chrétiens orthodoxes à l'est, de chrétiens protestants au nord. Et que les guerres entre chrétiens ont existé et ont été parfois d'une incroyable violence, et d'une cruauté inouïe : la Saint Barthélémy a quand même fait plus de morts que le « onze septembre ». Et, cerise sur le gâteau, certains pays européens vont de toute façon rejeter cette définition d'eux-mêmes par une référence à une religion, au nom d'une « sacro-sainte » laïcité³³. À commencer par la France.

construirea unei simbolistici comune, deoarece primul său element este fuga de o alegere imposibilă. Cumva și pe undeva, este și un pic din problematica actuală a Europei!

Vai! Numai asta ne mai lipsea.

„ Da. Pesemne că așa e. Ok. Sigur. Dar a priori suntem cu toții creștini, nu? aceasta chiar nu este o bază solidă să ne sudăm împreună, nu ???”

Ne-am fi putut gândi așa, desigur, numai că mie mi se pare că o să complicăm și mai mult situația care nu avea cu adevărat nevoie de asta: suntem într-adevăr, noi, „europenii”, printre creștini. Dar, ce-i mai enervant e că în sud sunt creștini catolici, creștini ortodocși în est, creștini protestanți în nord. Și că războaiele dintre creștini au existat și au fost uneori chiar incredibil de violente și de o cruzime nemaiauzită: Sfântul Bartolomeu a ucis încă mai mulți oameni decât „11 septembrie”. Și, cireașa de pe tort, unele țări europene vor respinge oricum această definiție a lor prin trimiterea la o religie, în numele unei laicități³⁴ „sacrosancte”. Începând cu Franța.

³³ Déformant ainsi complètement ce riche concept et nous privant de tout ce qu'il pouvait nous apporter de liberté, de créativité, de vivre-ensemble.

³⁴ Astfel se distorsionează complet acest concept bogat și lipsindu-ne de tot ce putea să ne ofer în termeni de libertate, creativitate și viață împreună.

Ceci est la porte ouverte à tous les effondrements : en se posant (parfois) en ayatollahs intolérants (pardon pour le pléonasm), on dérape sur un rejet de la religion qui conduit à un rejet de notre culture et s'achève en un éblouissant feu d'artifice : le rejet de notre identité ; on croit se montrer généreux, ouverts, et constructifs en nous effaçant dans notre rapport à l'Autre dans l'illusion de croire que si on met notre identité dans notre poche, cela facilitera le dialogue avec les cultures et identités différentes.

C'est tout l'inverse.

Moins on dit clairement qui on est, qui on veut être, en l'assumant totalement et joyeusement, plus l'anxiété et l'angoisse (individuelles et collectives) prennent le devant de la scène : si on ne sait pas qui on est et si on ne l'affirme pas clairement, l'« Étranger » devient automatiquement un danger : il est perçu comme tel puisqu'on s'interdit, devant lui de dire qui on est. Et cet étranger qui perçoit très bien qu'on n'ose plus s'afficher face à lui pour ce que nous sommes, risque d'être tenté d'en profiter pour confisquer tout l'espace laissé ainsi disponible en y imposant sa propre façon d'être. La peur s'installe.

Lâcheté de dire « je suis » ? De dire « nous sommes ? »

Aceasta este ușa deschisă pentru toate prăbușirile: pozând (uneori) în Ayatollahi intoleranți (scuzați pleonasmul), derapăm către o respingere a religiei care duce la o respingere a culturii noastre și se termină printr-un foc de artificii orbitor: respingerea identității noastre; credem că suntem generoși, deschiși și constructivi, eclipsându-ne în relația cu Celălalt trăind în iluzia că, dacă ne punem identitatea în buzunar, acest lucru va facilita dialogul cu diferite culturi și identități.

Este exact opusul.

Cu cât spunem mai puțin clar cine suntem, cine vrem să fim, asumând acest lucru pe deplin și cu fericire, cu atât mai mult anxietatea și angoasa (individuale și colective) ocupă locul central: dacă nu știm cine suntem și dacă nu o afirmăm clar, „Străinul” devine automat un pericol: este perceput ca atare, deoarece ne interzicem să spunem cine suntem de față cu el. Iar acest străin care percepe foarte bine că nu mai îndrăznim să apărăm în fața lui pentru ceea ce suntem, riscă să fie tentat să profite ca să-și însușească astfel tot spațiul rămas disponibil impunându-și propriul său fel de a exista. Se instalează frica.

E o lașitate să spui „Eu sunt”? Să spunem „Noi suntem?”

Ou simple incompréhension du fait que dire « nous sommes », loin d'être un rejet de l'« Autre », est, au contraire, la seule façon de pouvoir créer la possibilité de l'accueillir pleinement ?

L'unité n'est pas l'uniformité : c'est la transformation des *différences* en *complémentarités*.

L'impérieuse nécessité de construire une symbolique commune avec une population d'immigrés est noble, généreuse et il faut tout faire pour y parvenir.

Mais la symbolique commune ne passe pas par l'oblitération d'une des symboliques en présence. Il faut accueillir l'Étranger à bras ouverts en disant : « Nous sommes différents, donc nous allons pouvoir construire ensemble une belle et riche harmonie. » Et bien évidemment, ce que nous venons de dire des populations d'immigrés s'applique aussi – peut-être même en tout premier lieu – aux peuples formant l'Europe, au dialogue intra-européen.

Des ressources de la métaphore orchestrale...

La comparaison qui tient le mieux la route selon moi est celle que l'on peut faire avec un orchestre symphonique : au départ, il n'est qu'un « ramassis » de talents et d'instruments différents. On ne va certainement pas demander aux cuivres, aux bois, aux

Sau simple neînțelegere a faptului că spunem „suntem”, departe de a fi o respingere a „Celuilalt”, este, dimpotrivă, singura modalitate de a putea crea posibilitatea de a-l primi pe deplin?

Unitatea nu înseamnă uniformitate: este transformarea *diferențelor* în *complementarități*.

Necesitatea urgentă de a construi o simbolistică comună cu o populație de imigranți este nobilă, generoasă și trebuie făcut totul pentru a o realiza.

Dar simbolistica comună nu trece prin oblitérarea vreunei simbolistici deja prezente. Trebuie să-l primim pe Străin cu brațele deschise, spunând: „Suntem diferiți, așa că vom putea construi împreună o armonie frumoasă și bogată.” Și, desigur, ceea ce tocmai am afirmat despre populațiile de imigranți se aplică și – poate chiar în primul rând – popoarelor care formează Europa, și dialogului intra-european.

Resurse ale metaforei orchestrale ...

În opinia mea, comparația care se menține cel mai bine este cea pe care o putem face cu o orchestră simfonică: la început, este doar o „grămadă” de talente și instrumente diferite. Cu siguranță nu o să cerem alăturării, lemnurilor, suflătorilor, percuțiilor să renunțe la

percussions d'abandonner leur identité et de jouer comme les cordes. On n'y arriverait d'ailleurs pas. Tout au contraire, on va dire à chaque musicien « développe ton propre talent jusqu'à l'excellence dans ton domaine ».

Puis on va composer une œuvre, c'est-à-dire une partition, où toutes ces excellences, toutes ces expressions se rejoindront pour atteindre la plus parfaite des harmonies. Et le chef d'orchestre sera là pour s'assurer qu'aucun instrument n'écrase l'autre, ni ne s'efface devant lui. Et le génie du compositeur aura été de trouver les règles de constructions pour que tous se retrouvent en cette ineffable harmonie.

L'Europe, pour l'instant, nous apparaît comme un lieu qui a la très grande chance de réunir tous les types de « musiciens » possibles et imaginables. Tous aussi excellents les uns que les autres et, heureusement, tous profondément différents. Contrairement sans doute à d'autres régions du monde. On a donc la chance d'avoir toutes les ressources nécessaires.

Et puis, en prime, il y a d'autres musiciens, non européens, qui eux aussi voudraient bien rejoindre notre Orchestre.

Côté « richesse par la diversité » on n'est pas mal du tout.

Et même vraiment très bien servis.

identitatea lor și să interpreteze precum corzile. Oricum nu o să reușim. Dimpotrivă, îi vom spune fiecărui muzician: „dezvoltă-ți propriul talent până atingi excelența în domeniul tău”.

Apoi vom compune o operă, adică o partitură, în care toate aceste talente excelente, toate aceste expresii se vor uni ca să realizeze cea mai perfectă dintre armonii. Și dirijorul va fi acolo ca să se asigure că niciun instrument nu-l va zdrobi pe celălalt și nu se eclipsează în fața lui. Și geniul compozitorului va fi să găsească regulile de construcție, astfel încât toți să se regăsească în această armonie inefabilă.

Pentru moment Europa ne apare ca un loc care are șansa foarte mare să reunească toate tipurile de „muzicieni” posibili și imaginabili. Toți, și unii și alții la fel de excelenți și, din fericire, toți profund diferiți. Spre deosebire de alte părți ale lumii, fără îndoială. Prin urmare, suntem norocoși că avem toate resursele necesare.

Și mai apoi, ca bonus, mai sunt și alți muzicieni, non-europeni, care și-ar dori și ei să se alăture Orchestrei noastre.

În ceea ce privește „bogăția prin diversitate”, nu stăm deloc rău.

Și chiar suntem foarte bine serviți.

Prin urmare, acesta este un punct de plecare excelent: trebuie să folosim această șansă.

C'est donc un excellent point de départ : il faut que nous utilisions cette chance.

Cela s'appelle composer une partition et trouver un chef pour la faire exécuter par son Orchestre.

« Comment faites-vous pour composer ? » demanda-t-on un jour à Mozart ?

Sa réponse est connue : « je prends deux notes et fais-en sorte qu'elles s'aiment ». Belle réponse qui cependant ne donne pas la recette pour les faire s'aimer... On va y revenir dans quelques pages.

Mais procédons par ordre : qui recrutons-nous dans notre orchestre et pour les pupitres de musiciens et pour l'ensemble des métiers annexes qui font fonctionner l'orchestre : on va sur ce dernier point retrouver tous les métiers d'une entreprise.

Dans les deux cas, il y a sélection.

Quittons un instant l'image de l'Orchestre pour raisonner directement sur l'Europe. La question devient : « Qui reconnaissons-nous comme Européen ? »

Toute personne née en Europe ? Le « droit du sol » ?

Montesquieu insistait beaucoup sur ce droit du sol en l'expliquant ainsi : « Il n'est français que par sa naissance et par les conséquences qu'elle a eues pour sa formation, sa culture, sa vie : s'il était né ailleurs que dans une province

Aceasta se numește să scrii o partitură și să găsești unui dirijor pentru ca orchestra să o cânte.

„Cum faceți să compuneți? », a fost întrebat Mozart într-o zi.

Răspunsul său este cunoscut: „Iau două note și le fac să se placă una pe cealaltă”. Frumos răspuns care, totuși, nu oferă rețeta pentru a le face să se iubească ... Vom reveni la asta în câteva pagini.

Dar să continuăm în ordine: pe cine recrutăm în orchestra noastră și ca muzician și pentru mulțimea de meseriile auxiliare care fac să funcționeze o orchestră: în acest ultim punct vom regăsi toate meseriile unei companii.

În ambele cazuri, există o selecție.

Să lăsăm imaginea Orchestrei pentru o clipă ca ne gândim direct la Europa. Întrebarea devine: „Pe cine recunoaștem ca europeni?”

Pe cineva născut în Europa? „Dreptul pământului”?

Montesquieu a insistat mult asupra acestui drept al pământului explicându-l în acești termeni: „El este francez numai prin naștere și prin consecințele pe care ea le-a avut asupra formării, culturii și vieții sale: dacă s-ar fi născut în altă parte decât într-o provincie a

du Royaume de France, tout pour lui aurait été différent ».

Certes, toute personne née dans un pays d'Europe est européenne, mais au regard de la transmission culturelle, ça ne veut pas dire grand-chose et la personnalité de ces européens sera à l'évidence plus marquée par la culture spécifique du pays d'Europe où ils sont nés que par la « culture européenne » qui reste un concept plutôt abstrait.

Là d'ailleurs, réside tout le problème de l'Europe, à commencer bien sûr, par la base de toute symbolique commune : la langue « maternelle ».

Et comme on pense principalement avec des mots articulés entre eux selon une grammaire précise, il faudrait aussi parler de « pensée maternelle », pensée qui va typer les attitudes, comportements, façons d'être et d'agir de l'enfant devenu adulte... jusqu'à sa façon de raisonner elle-même.

De plus, en évoquant ces problèmes de transmission, nous ne pouvons que regarder d'un œil sceptique les pratiques communautaristes de certains immigrants dont les enfants sont nés en France.

Certes, de par leur naissance en France ils sont légalement français.

Mais est-ce bien l'esprit de Montesquieu quand il parle du droit du sol, tel que nous

regatului Franței, pentru el totul ar fi fost diferit”.

Desigur, orice persoană născută într-o țară europeană este europeană, dar în privința transmiterilor culturale, asta nu înseamnă mare scofală, iar personalitatea acestor europeni va fi evident mai marcată de cultura specifică țării europene de origine unde ei s-au născut decât de „cultura europeană” care rămâne un concept abstract mai degrabă.

În aceasta constă întreaga problemă a Europei, începând, firește, cu baza oricărei simbolistici comune: limba „maternă”.

Și fiindcă gândim în principal în cuvinte articulate între ele în funcție de o gramatică exactă, ar trebui să vorbim și despre „gândirea maternă”, o gândire care va tipiza atitudinile, comportamentele, modurile de a fi și de a acționa ale copilului devenit adult... până la propriul ei mod de a raționa.

Mai mult, evocând aceste probleme de transmitere, nu putem privi decât sceptic practicile comunitariste ale anumitor imigranți ai căror copii s-au născut în Franța.

Cu siguranță, în virtutea nașterii lor în Franța, ei sunt în mod legal francezi.

Oare acesta este cu adevărat spiritul lui Montesquieu când vorbește despre dreptul

venons de le citer : les mots importants sont sans aucun doute : « par les conséquences ». Or, pour un certain nombre d'enfants d'immigrés, je dirais qu'ils ne sont nés en France QUE géographiquement et que les conséquences évoquées par Montesquieu, (transmission de la langue et de la pensée maternelles, de la façon d'être, des valeurs, des repères historiques etc...) ne sont pas du tout au rendez-vous.

Il serait plus exact de dire qu'ils sont nés dans une « enclave » du pays d'origine de leurs parents, et que ce qu'ils assimilent c'est bien ce dans quoi ils sont immergés, en l'occurrence les caractéristiques de la vie de ces enclaves.

D'ailleurs, pour être sûrs que cette transmission n'est pas polluée, certaines familles ont fait jouer une clause de nos lois qui autorise que l'obligation de scolarisation soit totalement prise en charge par la famille de l'enfant. Ils sont ainsi sûrs de transmettre leur façon d'être à leurs descendants.... « Et surtout que l'Ecole de la République ne s'en mêle pas ! »

Est-on vraiment sûrs qu'ils sont français par le droit du sol ? Ce serait en tout cas méconnaître les idées de Montesquieu et les tordre jusqu'à l'absurde ; absurde qu'on pourrait décrire par la courte histoire suivante : « Tu es paysan et ta vache va mettre bas ; gros ennui, le toit de l'étable a été emporté

pământului, așa cum tocmai l-am citat: cuvintele importante sunt, negreșit, „prin consecințe”. Cu toate acestea, pentru un anumit număr de copii de imigranți, aș spune că s-au născut în Franța DOAR geografic și consecințele evocate de Montesquieu, (transmiterea limbii și a gândirii materne, a felului de a exista, a valorilor, a referințelor istorice etc.) nu sunt deloc prezente.

Ar fi mai corect să spunem că s-au născut într-o „enclavă” a țării de origine a părinților lor și că asimilează tocmai din mediul în care sunt scufundați, în ocurență din caracteristicile vieții acestor enclave.

De altfel, ca să fie sigure că această transmisie nu este poluată, unele familii au aplicat o clauză din legile noastre care stipulează că obligația școlarizării să fie pe deplin asumată de familia copilului. Astfel ele sunt sigure că-și vor transmite modul lor de a fi descendenților... „Și, mai ales, că Școala Republicii să nu se amestece în asta!”

Oare suntem cu adevărat siguri că sunt francezi prin dreptul pământului? În orice caz, înseamnă că nu cunoaștem bine ideile lui Montesquieu și le tot răsucim până la absurditate; absurd pe care l-am putea descrie prin următoarea scurtă povestire: „Ești țăran și vaca ta o să nască; ai mari probleme,

dans la nuit et tu as dû transférer ta vache dans l'écurie, le temps des réparations. C'est donc dans l'écurie que ta vache met bas. Puisque c'est dans une écurie, on doit considérer que c'est à l'évidence un poulain qui voit le jour et certainement pas un veau. » Stupide, non ?

Donc comprenons bien le droit du sol : Oui Montesquieu a raison car dans son esprit et à son époque, un lieu **géographiquement** français est, **culturellement**, français. Mais il me semble qu'actuellement, certaines personnes peuvent considérer qu'il existe des lieux géographiquement situés en France... et qui n'ont rien d'autre de français... donc, y naître ne saurait suffire pour être français ; et la vache de mon paysan aura bel et bien mis bas un veau ; pas un poulain...

Ce qui est vrai pour la France est vrai pour de multiples autres pays et risque bien d'être vrai pour l'Europe ; c'est bien pour cela que nous suivrons Paul Valéry dans la définition de l'Europe à partir de valeurs et non à partir des seules frontières géographiques ; c'est autour de lui que nous pourrions suggérer un schéma de construction de notre *Laos européen*.

*

* *

Ceci ne nous empêche pas de souligner dès maintenant quelques éléments simples qui

acoperișul staulului a fost distrus peste noapte și trebuie să-ți duci vaca în grajd cât faci reparații. Deci, vaca ta va fâta în grajdul în care ne așteptăm evident să vedem un mânz și sigur nu un vițel. E o prostie, nu?

Deci, să înțelegem bine ce înseamnă dreptul pământului: Da, Montesquieu are dreptate, deoarece în mintea și pe vremea lui, un loc **geografic** francez este și **cultural**, francez. Dar mi se pare că în prezent, unii consideră că există locuri situate geografic în Franța... și care nu au nimic francez... prin urmare, să te naști aici nu este de ajuns ca să fii francez; iar vaca țaranului meu va fâta pur și simplu un vițel, nu un mânz...

Ce este adevărat pentru Franța este adevărat și pentru multe alte țări și poate fi adevărat și pentru Europa; de aceea îl cităm pe Paul Valéry care definește Europa plecând de la valori și nu doar de la frontierele geografice; bazându-ne pe ideile lui vom putea sugera un plan de construire a *Laos-ului nostru european*.

*

* *

Acum, aceasta nu ne împiedică să subliniem câteva elemente simple care ne vor

vont nous préparer un beau terrain pour notre schéma de construction.

Dit autrement, avant de se poser des questions complexes, commençons par le bon sens : il y a des moyens simples pour créer un bon début de symbolique commune : ils doivent nous servir de point de départ, alors que, plus que bizarrement, nous semblons les rejeter.

Jugez-en :

Dans un plateau de télévision, Régis Debray attirait l'attention sur la nullité des coupures de la monnaie européenne. L'euro ressemble un billet à un billet de Monopoly, disait-il en substance : qu'est-ce que c'est que ces pseudos monuments alors que l'Europe possède une infinité de constructions toutes plus belles les unes que les autres.

C'est vrai ; pourquoi ne pas faire figurer sur nos billets par exemple, la Fontaine de Trévi, l'Alhambra de Grenade, le Mont-Saint-Michel, un château de Louis II de Bavière... ? Tout ça c'est l'Europe et on peut en être fiers ; et on peut se rappeler en les voyant tous les jours que nous sommes européens, que tout ça c'est notre Europe !

Qu'est-ce qui nous empêche de reproduire sur nos billets le portrait d'un Mozart ? et de bien d'autres européens : des milliers de personnes, (artistes, scientifiques, écrivains, philosophes...) ont marqué leur époque, leur

pregăti un teren frumos pentru planul nostru de construcție.

Cu alte cuvinte, înainte să ne punem întrebări complexe, să începem cu bunul simț: există modalități simple de a crea un start bun pentru o simbolistică în comun: ele trebuie să servească drept punct de plecare, în timp ce, mai mult decât ciudat, părem că le respingem.

Gândiți-vă la asta:

La o emisiune televizată, Régis Debray a atras atenția asupra nulității separării monedei europene. Euro adună bancnotă cu bancnotă de Monopoly, spunea el în esență: ce înseamnă aceste pseudo-monumente când Europa posedă o infinitate de construcții, una mai frumoasă decât alta?

Este adevărat; de ce să nu punem pe bancnotele noastre, de exemplu, Fântâna din Trevi, Alhambra din Granada, Muntele Saint-Michel, un castel al lui Ludovic al II-lea al Bavariei...? Toate acestea înseamnă Europa și putem fi mândri de ea; și, văzându-i în fiecare zi, ne amintim că suntem europeni, că toate acestea sunt Europa noastră!

Ce ne împiedică să-i punem portretul lui Mozart pe bancnotele noastre? și pe mulți alți europeni: mii de oameni (artiști, oameni de știință, scriitori, filosofi...) au influențat vremurile lor, continentul, civilizația

continent, la civilisation occidentale... et sont pour beaucoup connues du monde entier. Sans parler des artisans de l'Europe : les couples de Gaulle-Adenauer, Mitterrand-Kohl ; les grands acteurs individuels : Paul-Henri Spaak, Robert Schuman... les circonstances exceptionnelles : pourquoi pas un billet représentant Rostropovitch jouant Bach sur son violoncelle devant un mur de Berlin en train d'être détruit ?

L'idée que chaque jour, 340 millions de personnes manient un billet portant la même effigie que le mien, payent leur café avec le même « mozart » peut renforcer le sentiment d'appartenance à l'Europe et faire sentir l'Europe à tous les visiteurs.

Pourquoi renonçons-nous à ce qui, ainsi, nous renverrait quotidiennement à *Notre Europe* alors que pour l'instant nous sommes renvoyés à une abstraction sans contenu ?

Suicidaire.

Aurions-nous honte d'être nous-mêmes ???

Aurions-nous peur d'être dépossédés de notre patrimoine national ? Alors que de fait nous nous enrichissons d'un patrimoine commun beaucoup plus large ?

Sans compter que c'est relativement facile à faire... Non, visiblement nous ne voulons pas affirmer notre Europe.

Triste.

A en pleurer.

occidentale... și mulți sunt cunoscuți în întreaga lume. Ca să nu mai vorbim de artizanii Europei: cuplurile de Gaulle-Adenauer, Mitterrand-Kohl; marii actori individuali: Paul-Henri Spaak, Robert Schuman... circumstanțele excepționale: de ce să nu punem pe o bancnotă pe Rostropovici interpretând Bach la violoncel în fața zidului Berlinului când acesta este distrus ?

Ideea că în fiecare zi, 340 de milioane de oameni au în mână o bancnotă cu aceeași efigie ca a mea, își plătesc cafeaua cu același „mozart” poate să întărească sentimentul de apartenență la Europa și toți vizitatorii pot simți Europeni.

Oare de ce renunțăm la ceea ce, astfel, ne-ar trimite zilnic către *Europa noastră* în vreme ce momentan suntem trimiși la o abstractizare fără conținut?

E sinucigaș.

Oare ne-ar fi rușine să fim noi înșine ???

Oare ne-ar fi frică să nu fim deposedați de patrimoniul nostru național? Când, de fapt, ne-am îmbogăți cu un patrimoniu comun cu mult mai mare?

Ca să nu mai vorbim că este relativ ușor de făcut... Nu, evident că nu vrem să ne afirmăm Europa noastră.

E trist.

De-ți vine să plângi.

(Remarquez, c'est vrai : ça pourrait faire de la peine aux non-européens ; y compris à ceux qui vivent en Europe. Faire de la peine. Ce ne serait pas bien du tout...soyons respectueux.

Non mais, ne serions-nous pas un peu malades ?)

Dans un tout autre domaine, les prochains jeux olympiques s'approchent. Comme d'habitude on va comparer le nombre de médailles reçues par chaque pays. Et en conclure par exemple que la France est loin derrière les États-Unis d'Amérique. Bien sûr. Mais si en plus on affichait les résultats de l'ensemble de l'Europe, on s'apercevrait que ce sont les États-Unis qui sont derrière nous. Cela ferait peut-être prendre conscience de la force d'une Europe unie. Pas mal, non ?

Il s'agit là de choses très simples : c'est par ces petits pas successifs qu'on peut créer petit à petit le sentiment de l'Europe.

D'autant que, dès à présent, des dynamiques pro-européennes sont en marche sans que nous en exploitions toutes les retombées symboliques qui pourraient en résulter : il y a ces rencontres formelles et informelles entre les jeunes générations de ces pays qui balaient avec une insouciance victorieuse les barrières de la langue. Car là, oui, ce que nous allons dénoncer très vigoureusement dans quelques pages en ce qui concerne « l'International English » – pour les

(Observați că e adevărat: i-ar putea răni pe non-europeni, inclusiv pe cei care trăiesc în Europa. Ar provoca durere. N-ar ar fi bine deloc... haideți să fim respectuoși.

Nu, oare nu suntem puțin bolnavi?)

Schimbând complet zona, se apropie următoarele Jocuri Olimpice. Ca de obicei, vom compara numărul de medalii primite de fiecare țară. Și vom ajunge la concluzia, de exemplu, că Franța este cu mult în spatele Statelor Unite ale Americii. Desigur. Dar dacă am pune și rezultatele din ansamblul Europei, am descoperi că Statele Unite sunt în spatele nostru. Poate că acest lucru ne-ar face să conștientizăm puterea unei Europe unite. Nu-i rău, nu-i așa?

Este vorba de lucruri foarte simple: prin acești mici pași succesivi putem crea încetul cu încetul sentimentul Europei.

Cu atât mai mult cu cât, încă de acum, dinamica pro-europeană este în desfășurare fără ca noi să exploatăm toate repercusiunile simbolice care ar putea rezulta: există aceste întâlniri formale și informale între tinerele generații ale acestor țări care mătură cu o nepăsare victorioasă barierele limbii. Pentru că acolo, da, ceea ce noi vom denunța foarte energic în câteva pagini următoare despre „engleza internațională” - pentru sferele de construcție în comun, de meditații și de gândire

sphères de constructions en commun, de réflexions et de pensée – cela cesse d'exister quand il s'agit de pouvoir échanger les mots de la vie courante en s'exposant ensemble aux richesses culturelles de notre Europe, là, le « global English » peut faire des merveilles.

Il y a aussi ces cérémonies du souvenir de nos drames communs qui ont lieu régulièrement, permettant de commencer à dépasser tant de décennies, de siècles, de ces guerres civiles européennes qu'étaient les conflits inter-nations.

Autre bizarrerie que nous évoquons il y a un instant : L'hymne européen n'a pas de paroles ; on ne peut donc pas le chanter ensemble.

Là, c'est plus difficile.

Alors ne le traitons pas pour l'instant ; ce ne serait pas « un petit pas » ; donc ça pourrait tout bloquer. Même, le simple fait de poser le problème amènerait aux empoignades traditionnelles entre Europe des Nations vs Europe fédérale.

C'est quand même râlant : Guettons l'éventuelle idée de génie qui pourrait se pointer à l'horizon. En attendant réjouissons-nous d'avoir au moins la musique de Beethoven pour nous rassembler et consolons-nous de savoir que nous ne sommes pas les seuls : l'hymne espagnol, la « Marcha Real » n'a pas non plus de paroles : bizarrement, ça

- acestea încetează să mai existe atunci când vine vorba de a putea schimba cuvinte din viața de zi cu zi, arătându-ne împreună bogățiile culturale ale Europei noastre; da, acolo, „engleza globală” poate face minuni.

Există, de asemenea, și comemorările dramelor noastre comune care au loc în mod regulat, care ne permit să începem să trecem peste atâtea decenii, secole, peste acele războaie civile europene care au fost conflicte dintre națiuni.

O altă ciudățenie pe care am menționat-o puțin mai înainte: imnul european nu are versuri; deci nu putem să-l cântăm împreună.

Aici e mai greu.

Deci, să nu ne ocupăm încă de asta; nu ar fi „un mic pas”; deci ar putea bloca totul. Chiar și simplul fapt de a pune problema ar duce la înjunghieri tradiționale dintre Europa Națiunilor și Europa federală.

Bombănim totuși; să pândim orice eventuală idee genială care ar putea să apară la orizont. Între timp, să ne bucurăm că avem cel puțin muzica Beethoven care să ne adune și să ne consolăm cu ideea că nu suntem singurii: imnul spaniol, „Marcha Real” nu are nici el versuri: ciudat, asta nu a împiedicat Spania să câștige Cupa mondială de fotbal în 2010... Am aunge să ne întrebăm cum au putut supporterii

n'a pas empêché l'Espagne de gagner la coupe du monde de football en 2010 ... On finirait par se demander comment les supporters ont pu appuyer leur équipe, puisqu'il semble que ce soit dans de telles occasions que les hymnes nationaux sont le plus chantés et avec le plus d'engouement ... « *Sic transit...* »

Bon, ces quelques réflexions ont eu pour but de nous montrer que, pour créer un *Laos* européen, « y a du boulot » mais qu'on peut y arriver.

Si on veut.

Alors tentons de défricher la voie dans notre prochain chapitre : au moins nous en arriverons à une définition de l'identité européenne plus précise que celle qui n'a été qu'évoquée trop succinctement quelques paragraphes plus haut.

Nous repartirons, pour ce faire, du mythe et de ses risques. Cela nous amène *ipso facto* à consolider et enrichir nos outils d'intervention ; nous allons le faire en prenant le risque de l'interdisciplinarité au sens que lui donne l'Institut canadien de recherches avancées (ICRA) : « Processus par lequel on développe une capacité d'analyse et de synthèse à partir des perspectives d'une autre discipline. »

Cette autre discipline, nous sommes allés la chercher volontairement dans le domaine qui, selon nous est celui qui touche de plus près aux

să-și susțină echipa, deoarece pare-se că în astfel de ocazii imnurile naționale sunt cele mai cântate și cu cel mai mare entuziasm... „*Sic transit ...*”

Ei bine, aceste câteva reflecții au fost menite să ne arate că, pentru a crea un *Laos* european, „e de treabă”, dar că putem să reușim.

Dacă se vrea.

Așadar, să încercăm să facem cale în următorul nostru capitol: cel puțin vom ajunge la o definiție mai precisă a identității europene decât cea care a fost menționată prea succint câteva paragrafe de mai sus.

Pentru a face acest lucru, vom pleca de la mit și riscurile sale. Acest lucru ne conduce *ipso facto* la consolidarea și îmbogățirea instrumentelor noastre de intervenție; o vom face asumându-ne riscul interdisciplinarității în sensul dat de Institutul canadian de cercetare avansată (ICRA): „Proces prin care se dezvoltă o capacitate de analiză și sinteză plecând de la perspectivele altei discipline”

Această altă disciplină, am mers voluntar să o căutăm în domeniul care, în opinia noastră, este cel care atinge cel mai atent „izvoarele

« ressorts de l'âme humaine », à savoir la psychothérapie. Voilà un domaine dans lequel les concepts, concepts opératoires, outils, méthodes sont le résultat de tellement de recherche et de tellement de validation par la pratique de tant d'experts qu'on ne peut résister à la gourmandise d'aller voir si nous pourrions en « chiper » quelques-uns pour enrichir notre pratique ou du moins pour la valider un peu plus.

Je vous invite donc à nous pencher maintenant sur un cas réel de psychothérapie ; tout au long de ce cas, nous indiquerons (**en gras**) ceux de éléments que nous utiliserons, en les transférant à la problématique de l'identité macrosociale du *Laos européen*.

Soyons très clair : nous voulons seulement observer si, oui ou non, cette approche nous permet de mieux classer les données de l'observation et d'en articuler entre elles un plus grand nombre. Si oui, nous pourrions en tirer une nouvelle théorie, plus utile que celle que nous utilisions auparavant.

Plus *utile*. Et non *meilleure*. Et non *plus exacte*.

Nous resterons soigneusement à un niveau de « tout se passe comme si », souhaitant que, le plus rapidement possible, une nouvelle théorie balaye la nôtre : même si elle est encore moins exacte, moins « vraie », elle sera plus

sufletului uman”, și anume psihoterapia. Iată un domeniu în care conceptele, conceptele operatorii, instrumentele, metodele sunt rezultatul atâtor cercetări și validări prin practica multor experți încât nu putem rezista poftei de a merge și a vedea dacă am putea „ușchi” puținel ca să ne îmbogățim practica sau cel puțin să o validăm puțin mai mult.

Prin urmare, vă invit să priviți acum un caz real de psihoterapie; În acest caz, vom indica (prin caractere aldine) ce elemente vom folosi, transferându-le în problematica identității macrosociale a unui *Laos european*.

Să fim foarte clari: vrem doar să observăm dacă această abordare ne permite sau nu să clasificăm mai bine datele de observare și să articulăm cât mai multe dintre ele. Dacă da, putem obține o nouă teorie, mai utilă decât cea pe care am folosit-o anterior.

Mai *folositor*. Și nu *mai bună*. Și nu *mai exactă*.

Vom rămâne cu atenție la nivelul lui „totul se întâmplă de parcă”, dorindu-ne, cât mai repede posibil, ca o nouă teorie să o înlăture pe a noastră: chiar dacă este încă mai puțin exactă, mai puțin „adevărată”, va fi mai utilă prin

utile de par le simple fait qu'elle prend en compte un plus grand nombre d'observations. simplement par le fait qu'elle prend en compte un plus grand nombre d'observations.